

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Katolická teologická fakulta

Katedra pastorálních oborů

Katechetika

Zdeňka Švédová

PROJEVY RELIGIOZITY

U STUDENTEK DVOULETÉ KATOLICKÉ STŘEDNÍ ŠKOLY

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Dr. Vojtěch Eliáš

PRAHA 2007

Tuto práci věnuji sv. Janu Boscovi, jehož životem a svatostí se inspiroji.

Na tomto místě bych chtěla poděkovat Dr. Vojtěchovi Eliášovi, který mě při práci vedl a podporoval.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a v seznamu literatury a pramenů uvedla veškeré informační zdroje, které jsem použila.

Obsah

Obsah.....	3
Úvod.....	5
1. Vymezení některých pojmů.....	6
1.1 Náboženství.....	6
1.1.1 Náboženská zkušenost.....	8
1.2 Religiozita.....	10
1.2.1 Nová religiozita.....	11
1.3 Spiritualita.....	12
1.4 Shrnutí.....	13
2. Projevy religiozity u mládeže a trendy vývoje v posledních deseti letech.....	14
2.1 Religiozita v české společnosti. Vývoj a trendy.....	14
2.2 Mladí ve společnosti.....	16
2.3 Religiozita mladých v české společnosti.....	17
2.3.1 Světový názor.....	18
2.3.2 Formy duchovního a náboženského života.....	19
2.3.3 Hodnotový systém.....	21
2.3.4 Volný čas.....	23
2.4 Vybraná témata k religiozitě mladých.....	24
2.4.1 Nová religiozita jako výraz mladé generace.....	24
2.4.2 Kultura zážitku.....	25
2.4.3 Sekulární religiozita – uspokojování duchovních potřeb v sekularizované společnosti.....	26
2.5 Shrnutí.....	27
3. Definice pozorované skupiny a zpracování dotazníků.....	28
3.1 Teoretický rámec.....	29
3.2 Výsledky z dotazníků.....	29
3.2.1 Světový názor.....	30
3.2.2 Posvátno.....	36
3.2.3 Vnější náboženské projevy.....	43
Závěr.....	47
Použitá literatura.....	50
Dokumenty církve.....	50
Tištěné publikace.....	50

Internetové zdroje.....	51
Články	51
Seznamy	52
Seznam zkratk:	52
Seznam tabulek	52
Seznam grafů.....	53

Úvod

Ve své praxi se často setkávám s mladými lidmi, kteří si kladou nebo nekladou hluboké otázky spojené s původem a smyslem lidské existence. V obou případech, ale zůstává žízeň a touha, často nevědomá, naplnit vlastní život obsahem, který uspokojí všechno to lidské, co v sobě nacházejí. Potřebu smyslu, užitečnosti, vysvětlení utrpení a zla, potřebu být milován, ctěn a oceněn, někam patřit, přijímat a dávat, prožívat svobodu a umět s ní nakládat, rozpoznat co je dobře a co je špatně a poznat pravdu, ve které se dá vratká lidská existence ukotvit.

Dvouletá katolická střední škola je určena dívkám ve věku od patnácti let, které jsou nějakým způsobem na okraji společnosti a mají menší šance se do ní zařadit. Právě této skupině se chci věnovat v této práci, přesněji zaměřit se na projevy religiozity, které se u nich vyskytují, abychom lépe pochopili jejich pohled na to, co je přesahuje, jak tuto skutečnost vnímají a jakou jí dávají důležitost ve svém životě. To nám pomůže lépe je vést v uvědomování si sebe sama, v kladení otázek své existence, v hledání odpovědí na tyto otázky a zároveň jim nabízet poklad víry tak, aby byl pro ně srozumitelný a přijatelný.

V první části se věnuji vymezení některých pojmů, důležitých pro ujasnění teoretického rámce, ve kterém se potom budu pohybovat. V druhé části jsem se snažila nastítnit situaci religiozity v naší společnosti obecně a specifika religiozity naší mládeže.

Ve třetí jsem pomocí dotazníků prakticky zjišťovala, jaká je religiozita studentek dvouleté katolické školy. Dotazníky se týkaly celkem pěti vybraných oblastí, ve kterých se člověk může setkávat s transcendentem a nějak projevovat svoji religiozitu. První dotazník je věnován vůbec víře v existenci něčeho, co nás přesahuje a pokus o vyjádření svých představ. Druhý dotazník je věnován osobnímu vztahu k transcendentní skutečnosti, na to navazuje třetí dotazník, který se ptá, jak chápou lidskou svobodu v tomto vztahu. Dalším tématem je zkoumání jejich představ po původu a smyslu lidské existence a v závěrečném dotazníku se ptám na představy smrti a posmrtného života.

V závěrečné části představuji výsledky a některé závěry, které z nich vyplývají. Ty jsou zpracovány jednak kvantitativně, jaké projevy a v jakém množství; a potom také kvalitativně nakolik jsou shodné a nakolik jsou v rozporu z křesťanským učením. Jednodušeji řečeno: nakolik je to, v co naše studentky věří, křesťanské, jak je jejich přesvědčení ucelené a nakolik jsou ochotné a otevřené také jiným, možná vzájemně si odporujícím zkušenostem.

1. Vymezení některých pojmů.

Obsah religiozity, náboženské zkušenosti nebo spirituality může být nahlížen z mnoha pohledů. Zvláště v moderních vědách o člověku vznikají různá tvrzení a definice, které se pokoušejí vystihnout duchovní dimenzi lidského života a jeho vztah ke světu a životu. V této části se budu zabývat definicemi pojmů religiozita, náboženská zkušenost a skutečnost, posvátno a spiritualita a to především z pohledu teologie a pro usnadnění pochopení také některých jiných věd.

1.1 Náboženství

Etymologie tohoto slova by se dala vyložit jako vztahující se k nějakému bohu nebo božstvu. Slovo náboženství se používá i pro duchovní systémy, které jsou k existenci jakékoli nadpřirozené bytosti značně indiferentní. Podle Jana Hellera jde „v náboženství o vztah člověka k tomu, co má vůči němu roli boha, (zde se bohem myslí to, co je pro člověka nejvyšší normou a hodnotou, čemu nejvíce důvěřuje, čemu se cítí zavázán) v tomto smyslu má každý člověk své náboženství.“¹ Etymologie původního latinského slova religio má několik možností. Nejčastěji religare – znovu svázat, spojit, nám více ukazuje na vztah, který je vzájemný. S tím souvisí slovo ligamen, – pouto. Náboženstvím tedy rozumíme pouto, které člověka váže ke skutečnosti, která jeho samotného přesahuje.² Dále relegere – znovu číst a nebo reeligere – znovu spojit.

Při hledání definice náboženství narážíme na nemálo obtíží. Moderní vědy (např. sociologie, nebo psychologie) se zabývají náboženstvím z hlediska lidské aktivity a méně reálnou existencí objektu, k němuž se tato aktivita vztahuje,³ případně aktivitou tohoto objektu ve vztahu k člověku nebo jeho existenci. Podle Ladislava Koubka můžeme náboženství definovat „jako systém nauky o Bohu a o nadpřirozených bytostech a souvisejících praktik, jejichž prostřednictvím se člověk vypořádává s nezákladnějšími otázkami světa.“⁴

Fenomenologické přístupy vnímají náboženství jako skutečnost svého druhu, která se vymezuje na mnoha úrovních lidského bádání. „Náboženství není jednoduše ideologií, teorií o skutečnosti a člověku, ani pocit, ani emoce a stav duše; není ani etickou činností

¹ ŘÍČAN Pavel: Psychologie náboženství. Praha: Portál, 2002, 36.

² Srov. KOUBEK Ladislav: Religiozita a osobnost. Výzkumný projekt FSS MU Brno, www.fss.muni.cz/~koubek/, (15. 12. 2006), 7.

³ Srov. MARTINEK Michael: Ztracená generace? O duchovním dialogu mezi českou mládeží a katolickou církví. Svitavy: Trinitas, 2006. 45.

⁴ KOUBEK Ladislav: op.cit., 9.

nebo kulturním výrazem a ještě méně sociální institucí. Jedná se o lidskou skutečnost, která v sobě zahrnuje všechny tyto prvky, aniž by se kterýmkoli z nich dala redukovat.“⁵

Historikové a sociologové nám ukazují přítomnost náboženství ve všech společnostech a kulturách a také jeho vliv na utváření a kvalitu společnosti. Křesťanská teologie, jako věda o zjevení Boha a jeho vztahu k člověku a světu nám ukazuje specifický obsah náboženství. V tomto rámci má náboženství dialogický charakter a stává se odpovědí člověka na Boží zjevení. Náboženská zkušenost se naopak stává pro teologii zdrojem, bez něhož není teologie vůbec možná. Každá náboženská zkušenost však musí být kriticky zkoumána a reflektována, aby bylo možné rozpoznat jak a co opravdu odpovídá skutečnosti a naopak, co by mohlo vést k iluzi.⁶ Katolická církev na II. Vatikánském koncilu otevřela cestu k hledání autentické náboženské zkušenosti také mimo prostor katolické církve, když ve svém dokumentu *Nostra aetate* říká, že „nezavrhuje nic, co v těchto náboženstvích je pravého a svatého, že chová upřímnou úctu k onomu způsobu života a jednání, k oněm příkázáním a naukám, které, i když se v mnohém liší od toho, co ona sama věří a učí, přece nezřídka obsahují paprsky oné Pravdy, která osvěcuje všechny lidi.“⁷

Konečně religionistika, která se považuje za nadoborovou a vidí svoji funkci také v propojování poznatků z ostatních oblastí bádání, dochází k závěru: „Náboženství je univerzální antropologickou daností a jako taková je projevem zvláštních kvalit člověka. Zvířata náboženství nemají, náboženským může být pouze člověk.“⁸

Vzhledem k obsahu této práce se přidržím definice O. Štampacha: „Náboženství je vztah člověka k numinózní transcendenci“,⁹ a to ve stejném smyslu jak ji uvádí autor: „Vztahem se myslí vztah lidský (osobní za účasti rozumu, vůle citu), k něčemu nebo k někomu a i když nevyklučuje vzájemnost, přímo s ní nepočítá. Transcendence je chápána jako „skutečnost, jenž přesahuje lidské možnosti a síly a vymyká se oblasti dostupné pouze lidské zkušenosti.“¹⁰ Pojem numinózní je synonymem posvátného nebo sakrálního a může se jednat jak o osobu, tak i věc.

⁵ SKALICKÝ Karel: V zápase s posvátnem. Náboženství v religionistickém bádání., Brno: CDK, 2005, 27.

⁶ Srov. NOBLE, Ivana. Po Božích stopách. Teologie jako interpretace náboženské zkušenosti. Brno: CDK, 2004, 274.

⁷ DRUHÝ Vatikánský KONCIL: Prohlášení o poměru církve k nekřesťanským náboženstvím *Nostra aetate*, (ze dne 28. října 1965), in: Dokumenty II. Vatikánského koncilu, Praha: Zvon, 1995, čl. 2.

⁸ SKALICKÝ Karel: V zápase s posvátnem: op. cit., 284.

⁹ ŠTAMPACH, Odilo Ivan. Náboženství v dialogu. Kritické studie na pomezí religionistiky a teologie. Praha: Portál, 1998, 30.

¹⁰ Tamtéž, 31.

1.1.1 Náboženská zkušenost

Vzhledem k tomu, že se v této práci chci věnovat religiozitě studentek DKSS, které nevyznávají víru v rámci nějaké církve nebo náboženského systému, považuji za užitečné ještě lépe ujasnit pojem náboženská zkušenost.

Náboženská zkušenost se dá chápat v užším vymezení v rámci určitého náboženského systému, a nebo v širokém smyslu jako obecná zkušenost člověka s takovou hlubinou, ve které se mu otevírá cesta k překročení sebe sama.¹¹ V tomto širokém smyslu se člověku otevírá široké spektrum možností náboženské zkušenosti, ale také široká paleta přístupů a interpretací. Na tomto místě se zastavíme u tří autorů, kteří se věnovali zkoumání náboženské zkušenosti.

U zrodu nového pohledu na náboženství stojí Rudolf Otto (1869-1937), překonává dosavadní vědecký racionální pohled a uvádí na scénu iracionalitu náboženské zkušenosti, jsme schopni o ní sice mluvit pomocí racionálních pojmů, ale nejsme schopni ji v těchto pojmech zcela obsáhnout.¹² Podle něj má náboženská zkušenost svou autonomii, která musí být respektovaná již v metodologickém přístupu: „K náboženství nutno přistupovat nábožensky. Jen tak se vyhneme scientistickému redukcionismu, který tak dlouho ovládal předchozí bádání. Je proto nanejvýš důležité, aby sám náboženský badatel byl schopen opravdového náboženského zážitku.“¹³ Tato zkušenost s posvátnem má iracionální zdroj, pro který Otto používá pojem numinózní. „Jde o kategorii, kterou nelze dobře racionálně definovat, ale jen náznakovou mluvou vyvolat jí odpovídající pocit, jež by ji uvedl do vědomí.“¹⁴ Svatost popisuje také jako kategorii a priori: „Je to kategorie hodnoty, která nepotřebuje být vysvětlována žádnou jinou hodnotou. Je to kategorie svého druhu, již není možné pochopit mimo zkušenost, která ji dosvědčuje.“¹⁵ Charakteristickým rysem zakoušení posvátna, tedy náboženské zkušenosti, je jeho mysterium tremendum et fascinans. Jedná se o kontrast, ale i harmonii mezi něčím co se dá vnímat jako odstrašující hrůza a majestát a zároveň jako něco zvláště přitažlivého a upoutávajícího. „Tvor, který se před ním chvěje nejpokornější stvořeností, je zároveň nutkán přiklonit se k němu, ba jaksi si je osvojit.“¹⁶ Podle Otta je ušlechtlejším to náboženství, které v sobě má zdravý poměr racionální a iracionální složky: „Pokud v náboženství stále jsou činné a živé iracionální momenty, chrání ho před úplnou racionalizací. A pokud se náboženství bohatě sytí racionálními momenty, chrání ho před tím, že by upadlo do fanatismu a nebo mysticismu a uvázlo

¹¹ Srov. NOBLE, Ivana: op. cit., 274.

¹² Srov. SKALICKÝ, Karel: op. cit., 172.

¹³ SKALICKÝ, Karel: op. cit., 113.

¹⁴ Tamtéž 114.

¹⁵ NOBLE, Ivana: op. cit., 253.

¹⁶ OTTO, Rudolf. Posvátno. Iracionalita v ideji božství a její poměr k racionalitě. Praha: Vyšehrad, 1998, 45.

v nich, činí ho schopným být náboženstvím kvalitním, kulturním, humánním.¹⁷ Takovým je podle Otta křesťanství.

F. W. Dillistone navazuje v linii Otta a dalších a popisuje další kriteria. Podle něj autentická náboženská zkušenost může být individuální (Mojžíš u hořícího keře) a nebo kolektivní (ti co společně následovali Ježíše) a vede k sebeobětující službě. Je také vždy transcendentní, přesahující lidské možnosti. Transcendence ale nemusí být božského původu, proto musí být přítomný christologický rozměr, který může být zjevný a nebo skrytý.¹⁸

Raymond Studzinsky klade důraz na náboženský rozměr života. Náboženská zkušenost se uskutečňuje v rámci přirozenosti a zároveň ji přesahuje. Zahrnuje člověka, ale zároveň se nedá lidskými možnostmi (rozum, smysly...) uchopit. Člověk je v kontaktu s něčím skutečným, co uniká jeho pojmům a kategoriím. Přesto se jedná o autentickou lidskou zkušenost, která žádá, aby na ni člověk odpověděl, aby ji kriticky zhodnotil a dal jí místo ve svých osobních dějinách. Autentická zkušenost, podle Studzinskeho, také nějak zapadá do společenství ostatních lidí se kterými žije, jeho tradic a institučních forem. V rámci tohoto společenství pak může být interpretována. Zároveň ale v sobě musí nést možnost novosti, možnost jít nad tyto struktury, „dovolit možnost, že do těchto struktur může zasáhnout jinakost Boží.“¹⁹

Podle toho, co jsem výše zmínila si dovolím udělat krátkou rekapitulaci náboženské zkušenosti. Ta může být prožívána buď individuálně nebo kolektivně, vždy v sobě obsahuje racionální složku, ale má také iracionální zdroj. V člověku vyvolává strach a zároveň ho fascinuje. Má transcendentní, tedy přesahující charakter. I když se nedá pojmut do lidských kategorií, jedná se o autentickou lidskou zkušenost, na kterou člověk potřebuje reagovat a je nucen ji zařadit do svého života. Dá se interpretovat ve společenství, ale musí jí vždy zůstat možnost přesahu a novosti.

Náboženská zkušenost tedy zahrnuje celého člověka i s jeho sociálním prostředím. Člověk ji může zakusit na všech úrovních svého prožívání a vlastně v jakékoli životní situaci. V křesťanství má podobu vztahu Boha k člověku a odpovědi člověka k Bohu. „Tato osobní vztahovost je proto základním a specifickým rysem náboženské zkušenosti v křesťanském pojetí.“²⁰ Psychologie popisuje fenomén vrcholných zážitků spojených s pocitem naplněnosti, jistoty smyslu, dosažení cíle s vědomím pasivně přijatého daru. Tyto zážitky mohou být náboženskou zkušeností, ale zrovna tak mohou být vyvolány uměle

¹⁷ OTTO, Rudolf: op. cit., 132.

¹⁸ Srov. NOBLE, Ivana: op. cit., 256-257.

¹⁹ Tamtéž 257-260.

²⁰ MARTINEK, Michael: op. cit., 125.

(např. drogami).²¹ Katolická spirituální teologie vymezila čtyři kriteria autenticity náboženské zkušenosti, která se podle Martínka dají aplikovat i na ostatní, zvláště staré duchovní tradice.²² Společný smysl (podobné pochopení většího počtu lidí), zdravý rozum, následování Krista (v případě jiných náboženství soulad s naukou) a plody Ducha (v případě jiných náboženství vliv na kvalitu života, růst).²³

1.2 Religiozita

Tento pojem se dnes užívá v mnoha vědách, především v sociologii, psychologii, religionistice a v každé z nich má svůj specifický obsah, předmět zkoumání.

„Religiozitou rozumíme přítomnost náboženství v populaci. Je to míněno jednak kvantitativně, tedy nakolik jsou která náboženství a nebo nějaké náboženské prvky přítomny v populaci, jaký v ní mají vliv, a jednak kvalitativně, tedy jaká je religiozita obsahově, respektive, jak je prožívána a jak ovlivňuje život lidí.“²⁴ Religiozita v tomto smyslu, se nejčastěji zjišťuje sociologickými metodami, ale ukazuje se, že jsou pro zjišťování obsahu religiozity nedostatečné. Bohužel nejsou zatím vypracované jiné metody, proto nezbývá, než pracovat s těmi, které jsou k dispozici. V našem kontextu je za věřícího považován ten, kdo věří v existenci osobního Boha. Předmětem religiozity ale může být i víra v neosobní sílu, něco nad námi apod. Pojem věřící se také často používá pro toho, kdo je příslušníkem nějaké církve, ale v našem prostředí se stále více objevují jedinci, kteří se považují za věřící, ale neidentifikují se s žádnou církví. Víra v Boha může mít také různou hloubku. Od toho věřit, že snad něco existuje, přes víru podloženou zkušeností a rozumovou reflexí, až po víru v plném křesťanském smyslu, která je více než vírou v Boha, vírou Bohu a prožívání důvěryplného vztahu.²⁵ Sociologie tento pojem ještě dále rozvádí např. privátní nebo necírkevní religiozita apod.

Psychologie zkoumá religiozitu jako specifický životní projev člověka, tedy jako „celek niterného prožívání a s ním spojeného jednání, chování.“²⁶ „Religiozita není jednoduchou charakteristikou, o níž bychom mohli prohlásit, že ji člověk má nebo nemá. Zahrnuje celý komplex jevů. V podstatě můžeme na religiozitu nazírat jako na soubor vlastností a projevů osobnosti. Tento soubor není izolovaný, ale naopak existuje v interakci

²¹ Srov. MARTINEK, Michael: op. cit., 123-124.

²² Srov. tamtéž 127-128.

²³ Srov. tamtéž.

²⁴ ŠTAMPACH, Odilo Ivan: op. cit., 50.

²⁵ Srov. ŠTAMPACH, Odilo Ivan: op. cit., 53-54.

²⁶ ŘÍČAN, Pavel: op. cit., 43.

s ostatními vlastnostmi člověka.²⁷ Poznatky z psychologie jsou pro pastorální teologii velmi důležité. Umožňují nám porozumět tomu, jak člověk svou religiozitu prožívá, jak ji integruje do celku svého života a pomáhá odhalovat také patologicky prožívané náboženství.²⁸

Teologie je těmito vědami chápána jako specifický projev religiozity ve společnosti. „Pro psychologii náboženství – podobně jako pro sociologii náboženství - je i sama teologie náboženským fenoménem.“²⁹

Tam, kde psychologie a sociologie používá pojem religiozita, tam katolická církev, jak v praktickém životě, tak i v teologické reflexi používá spíše pojmy duchovní život, zbožnost, víra apod. jejichž obsahem je religiozita spojená s katolickou vírou.

Z řečeného vyplývá že religiozita může mít mnoho forem a velmi různou kvalitu a intenzitu, podle toho i různý vliv na život člověka i společnosti. I když je měření a zkoumání religiozity dost obtížné, přesto nám může být velmi užitečné, a může velmi přispět jak pastorální teologii, tak pastoraci samotné. Zkoumání religiozity nám ukazuje jak a kde je člověk otevřen náboženské skutečnosti, co je obsahem jeho náboženské danosti, což může přispět k nalezení vhodných forem a formulací v katechezi a evangelizaci tak, aby pro jeho náboženskou zkušenost bylo křesťanské poselství přijatelné.

Pro tuto práci budu pojem religiozita chápat jako způsob vztahování se k transcendentní skutečnosti, povahovou dispozici k vnímání duchovních skutečností,³⁰ zahrnující komplex jevů, hlavně formy myšlení, prožívání, jednání.³¹

1.2.1 Nová religiozita

Je složitý fenomén, který se objevuje ve společnosti, má mnoho podob a společné charakteristiky, především silný citový zážitek, který rychle uspokojuje a tím se nová religiozita stává naplněním niterných potřeb dnešních mladých lidí, kteří je nemohou uspokojovat v sociálních jistotách rodiny a společnosti.

V katolické církvi se tak objevila nová hnutí, která nesou často novost už ve svém názvu (charismatická obnova, neokatechumenát, atd.) a zcela jistě v náplni své činnosti (např. nový člověk v nové společnosti – schönstadské hnutí). Společnými rysy těchto hnutí

²⁷ KOUBEK Ladislav: op. cit., 9.

²⁸ Srov. AMBROS Pavel: Teologicky, milovat církev. Vybrané statě z pastorální teologie. Olomouc: Centrum aletti, 2003, 94-103.

²⁹ ŘÍČAN Pavel: op. cit., 55.

³⁰ Srov. Religiozita, in: ELNER, M et al. Encyklopedie náboženství. Kostelní vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997, 303.

³¹ Srov. KOUBEK Ladislav: op. cit., 9.

jsou: sdílení náboženské zkušenosti v neformálních skupinách, společná modlitba, sdílení běžného života.

V rámci celé lidské společnosti se objevují nejrůznější formy, od pseudokřesťanských, založených na různých legendách nebo předkřesťanských, vracejících se k původním náboženstvím, přes přejímání východních technik i celých systémů, až po vytváření nových duchovních směrů, přejímání různých prvků z rozdílných náboženství a kvasireligiózních hnutí lidského potenciálu.³² Zdá se, že proces sekularizace, kterým je dnešní svět poznamenán, s sebou nese zrození nového náboženství. Někteří srovnávají naši dnešní situaci se situací vzniku konfucionismu v Číně (5.-4. stol. Před Kristem), který vznikl také v době postupující sekularizace. Počátek vlny nové religiozity je „kladen do 50. a 60. let 20. století a je spojen se vznikem nových subkultur mládeže. Mladí lidé si uvědomovali nepřehlednost a složitost stále více demokratického a pluralistického světa, ztrátu původních jistot, povrchnost a přílišný konzumismus a materialismus generace svých rodičů, ochladnutí mezilidských vztahů ve stále více technologickém a urbanizovaném světě. Zároveň už jim nestačily jednoduché a pasivně přijímané poučky původního náboženství (pro většinu z nich šlo o křesťanství), ani neosobní a přísně hierarchický přístup elit institucionálních církví.“³³ Tak se proti této kultuře dospělých, která se pro ně zdála být pře-technizovaná a neosobní, začala vymezovat kultura mladých, která kladla důraz na nevšední hluboké emoční prožívání. To se projevilo v hudbě, která byla stále více rytmická, v nevázaných sexuálních vztazích, v nových náboženstvích, také v užívání drog. Společnou charakteristikou těchto jevů jsou nevšední zážitky.³⁴

1.3 Spiritualita

V této práci se nechci zabývat přímo spiritualitou, ale pro velmi rozdílné pojetí tohoto pojmu v katolické teologii a mimo ni, se o ni krátce zmíním. V katolickém pojetí je spiritualita spojená s působením Ducha Svatého a znamená spíš specifický rys evangelia, žitý v církvi jednotlivcem nebo skupinou. „Spiritualita je syntéza celého Kristova tajemství vytvořená pod vlivem Ducha svatého tak, že uspořádává jeho jednotlivé prvky kolem konkrétního stavebního principu, jenž pak charakterizuje jeho celkový projev.“³⁵

V mimo katolické nebo lépe, mimo křesťanské oblasti nabírá tento pojem, řekla bych, opačného významu. Není specifikací v rámci nějakého náboženského systému, ale

³² Srov. ŠTAMPACH Odilo Ivan: op. cit., 138-162.

³³ MARTINEK Michael: op. cit., 53.

³⁴ Srov. Tamtéž 53-57.

³⁵ KOHUT Vojtěch: Spiritualita in: DE FIORES Stefano, TULLO Gofi (ed.): Slovník spirituality. Kostelní vydrů: Karmelitánské nakladatelství, 1999, 906.

naopak zahrnuje i náboženské prožívání mimo jakékoli institucionalizované náboženství. „Spiritualitu lze tedy pojmut jako způsob, jímž se člověk vztahuje k duchovním skutečnostem (příčemž slovo duchovní přesahuje význam slova náboženský; duchovní oblast je oblastí lidských hodnot obecně). Spiritualita je tedy poněkud širší pojem než religiozita, v tom smyslu, že i u člověka, který sám sebe nevnímá jako nábožensky založeného, se můžeme zabývat spiritualitou.“³⁶ Podobně i Pavel Říčan: Spiritualitou rozumíme niterný aspekt religiozity, který vstupuje do popředí, vztahuje-li se člověk k božským bytostem, zejména v modlitbě, meditaci apod., v centru pozornosti však může být i vlastní mysl, nitro, jak je tomu v buddhismu.³⁷ Sociologie používá pojem spiritualita také jako synonymum religiozity, privátní religiozity, mluví o spirituální revoluci či obchodě.³⁸

V této práci budu pojem spiritualita (pokud nebude upřesněno jinak), chápat v širším slova smyslu. Tedy jako osobní niterné prožívání religiozity. V tomto smyslu, také dnešní lidé hledají spíše spiritualitu než náboženství. Sociologové také připouštějí možnou chybu při zkoumání religiozity, když lidé, kteří se nepovažují za religiózní, se zcela samozřejmě považují z spirituální.³⁹

1.4 Shrnutí

V první části jsem se pokusila ujasnit několik klíčových pojmů, jednak proto, aby byla vidět širše jejich používání v lidském bádání a abych vymezila obsah, který představují v této práci.

Náboženství považujeme za jev ve společnosti, který se utváří v návaznosti na náboženskou zkušenost, zážitek. Tím je pro křesťany zjevení. Fenomenologie vymezila charakteristiky tohoto zážitku. Psychologie nám objasňuje, jak takový zážitek určuje lidský život a sociologie, jak ovlivňuje společnost. Religiozita je systém, ve kterém se náboženství strukturuje, a to, jak v rámci osobnosti jednotlivce, tak ve společnosti. Nová religiozita je pojem pro složitý společenský jev, který se začal utvářet v minulém století, snad jako reakce na sekularizaci, konzumismus a přetechnizovaný svět. Spiritualita se chápe v užším slova smyslu jako charakteristický výraz religiozity v rámci nějakého náboženského vyznání a to v případě jednotlivce nebo skupiny a nebo v širším slova smyslu jako niterné prožívání osobní religiozity, osobního systému hodnot.

³⁶ KOUBEK Ladislav: op.cit., 11.

³⁷ ŘÍČAN Pavel: op.cit., 44.

³⁸ Srov. NEŠPOR Zdeněk R.: Ústřední vývojové trendy současné české religiozity in: NEŠPOR Zdeněk R. (ed.). *Jaká víra? Současná česká religiozita/spiritualita v pohledu kvalitativní sociologie náboženství*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2004, 28-35.

³⁹ Srov. tamtéž 25.

2. Projevy religiozity u mládeže a trendy vývoje v posledních deseti letech

Jedná se o docela složité téma. Jednak máme zkoumat něco, co se děje teď a chybí nám dostatečný odstup, abychom se na problém mohli podívat v širších souvislostech, jednak existuje mnoho úhlů pohledů, které mají různá tendenční zabarvení a hlavně se nacházíme v celkem složité dějinné situaci, kdy po staletí zaběhané normy a společenské instituce přestávají platit a jistota, kterou poskytovaly není nahrazena jinou jistotou, ale spíš nejistotou. Na druhou stranu je to doba výzvy člověku, aby rostl nad své lidské možnosti a dal svému bytí vyšší obsah.

V úvodu představím výsledky některých výzkumů religiozity v české společnosti, potom se krátce zamyslím nad úlohou mládeže ve společnosti a pak podrobněji nad její religiozitou a s tím souvisejícími tématy, světový názor, hodnotový systém a volný čas. Nakonec bych chtěla dát prostor některým zajímavým tématům, která jsou pro religiozitu dnešní mládeže podstatná: uspokojování duchovních potřeb, zážitek, sekulární religiozita.

2.1 Religiozita v české společnosti. Vývoj a trendy.

Téměř všechny výzkumy poslední doby představují českou společnost, jako nejsekularizovanější zemi světa. Výsledky sčítání lidu z roku 2001 vykazují pokles obyvatel hlásících se k nějakému vyznání.

Tab. 1 srovnání výsledků sčítání lidu v letech 1991 a 2001 podle vyznání.⁴⁰

	rok 1991	rok 2001	nárůst nebo pokles
věřící	43,9 %	32,1 %	- 12,8 %
bez vyznání	39,8 %	59,0 %	+ 19,2 %
neodpověděli	16,2 %	8,8 %	-7,6 %

Tyto výsledky jsou tvořeny částečně přirozeným úbytkem věřících obyvatel, protože za věřící se považuje 65 % lidí starších sedmdesáti let, ale především úbytkem lidí, kteří se hlásí k nějaké církvi. Další kvantitativní výzkumy provedené v této oblasti jsou zaměřeny na studium členství v církvích, účasti na bohoslužbách, vztah k nauce a morálce, tedy formálně organizované typy současné religiozity. V poslední době však vznikají stu-

⁴⁰ Srov. Náboženské vyznání obyvatelstva (kód 4110-03). Náboženské vyznání obyvatelstva podle výsledků SLDB 2001. Praha 2001. www.praha.czso.cz, (8. 12. 2006).

die kvalitativních výzkumů, které jsou zaměřeny především na obsah nebo jiné formy religiozity, která se ve společnosti stále více projevuje.⁴¹ I když klesá počet lidí hlásících se k nějaké církvi, neznamená to nutně pokles religiozity ve společnosti.

Podoba dnešní religiozity je podmíněna některými relativně dávnými nábožensko sociálními změnami. Ve své studii, „Ústřední vývojové trendy současné české religiozity“ se Zdeněk R. Nešpor věnuje kořenům sekularizace naší společnosti a ukazuje její specifický vývoj. Kořeny je třeba hledat už v husitském hnutí v 15. století. Násilná protireformace a rekatolizace a následný rozmach barokního katolicismu nikdy zcela nevyhladily husitství, které ve společnosti znamenalo i nadále éru českého středověkého státu. Na jeho právní, sociální a náboženské instituce a jejich politické a vojenské úspěchy na mezinárodním poli si v době národního obrození vzpomnělo mnoho národních buditelů, kteří na něm legitimizovali český nacionalismus, posílený obnovou jazyka a oslabením katolicismu, jehož představitelé, „většinou rakouského původu, už tím byli podezřelí – nikoli neoprávněně – z protičeských tendencí“.⁴² Před tím ještě toleranční patent Josefa II, který povoloval dvě velká protestantská náboženství, luterství a kalvinismus (1781), jako snahu o důslednou aplikaci osvíceneckých principů, dále pak násilná „očista“ katolické církve od středověkých pověr a magických praktik, napoleonské války, rozpad svaté říše římské a rakouský národní bankrot vedly ke krizi identity, likvidující náboženský pohled na svět. Katolicismus byl velmi oslaben, nedošlo k žádnému významnému odpadu ani nárůstu v jiných církvích, ale začal se vyskytovat jev nazývaný -matrikový katolicismus-. „Náboženská identita, fungující jako osobní symbolické universum, tak postupně byla nahrazena identitou národní, následovanou třídní identitou a vědeckým pohledem na svět.“⁴³ „V průběhu 19. století tak došlo k masivní sekularizaci českého národa, křesťanství začalo být chápáno jako relikv střeďověku a tento vývoj byl ještě posílen evropskou sekularizací 20. století, Pozdější komunistický režim tento proticírkevní trend ještě posílil. ... Česká společnost se tak stala, nikoli jen v důsledku vlády komunistické diktatury, nýbrž spíše posílením již dříve existujících faktorů v pravdě nejlepším příkladem evropského sekularismu.“⁴⁴ Někteří historikové usuzují, že „české společnosti není vlastní žádné pozitivní religiozní vyjádření, Češi jsou primárně protináboženským a protiklerikálním národem.“⁴⁵

„Tato antireligiozita české populace neznamenala vytrácení či absenci náboženských či kvazi-náboženských duchovních potřeb a projevů.“⁴⁶ Češi nejsou ateisté (ateismus

⁴¹ Srov. NEŠPOR Zdeněk R.: op.cit., 22.

⁴² NEŠPOR Zdeněk R.: op.cit.27.

⁴³ Tamtéž.

⁴⁴ Tamtéž, 27-28.

⁴⁵ Tamtéž, 26.

⁴⁶ NEŠPOR Zdeněk R.: op.cit., 28.

předpokládá popření čehokoli materialisticky nevysvětlitelného), ale ani nejsou ochotni svou víru podřizovat autoritám církví. „Velká část populace se nachází na pomezím území mezi náboženstvím a jeho opozitem; tito lidé se nepovažují za členy církví a nepodílejí se na aktivitách jakéhokoli náboženství, avšak zároveň se nepovažují za úplné agnostiky a tím méně ateisty. Spiritualita, jak ji sami rozumějí, ať už teistická a nebo orientovaná především na člověka (a jeho osobnostní rozvoj), pro ně znamená především metaforu „cesty“, osobního „hledání“ implikujícího nejen konečný cíl, ale především sebe sama, dlouhodobou niternou snahu o dosažení „podstatnosti“. Tato cesta je mnohdy vnímána jako důležitější než její cíl.“⁴⁷ Dalo by se říct, že dnešní člověk hledá uspokojení svých duchovních potřeb, ale už méně hledá Boha a už vůbec nehledá společenskou strukturu, ve které by svou víru prožíval, navzdory nejistotě, kterou tato privatizovaná religiozita přináší.

Zatímco starší a méně vzdělaná populace se hlásí spíše k tradičním církvím, mladší a vzdělanější je více nakloněna privatizované religiozitě. 49,7 % lidí věří v amulety, 50 % v horoskopy a celých 69,7 % v předpovědi budoucnosti. Tento jev je srovnatelný s ostatními zeměmi západní Evropy a tvoří významný vývojový trend, který zřejmě bude sílit, ale na rozdíl od ostatních zemí, má mnohem hlubší historické kořeny. V tomto prostředí se také úspěšně rozvíjí podnikatelská sféra orientovaná na naplňování spirituálních potřeb jedinců.

Současně s tímto posunem religiozity do soukromé oblasti dochází v celé Evropě a tudíž i u nás k jevu, který je opačný, náboženské deprivatizaci. Ta je důsledkem vlády komunistického režimu a jeho vytlačení církve z veřejného života, kam se v současné době vrací, posílena celosvětovou deprivatizací a pontifikátem Jana Pavla II.,⁴⁸ a určitě také změnami v katolické církvi nesené v duchu II. vatikánského koncilu. Na české scéně má podobu v KDU-ČSL. Tato strana není nijak mocná, ale to neznamená že je neviditelná a nemá vliv ve společenském dění, konkrétní postoje k rodině, vzdělávání, drogová politika, vztah státu k církvím. Na vstoupení religiozity do veřejného prostoru se podílejí výlučně jenom tradiční křesťanské církve.⁴⁹

2.2 Mladí ve společnosti

Za mládež se považují lidé od skončení školní docházky do věku převzetí rolí dospělých. Vychovávat mládež, znamená ovlivňovat budoucnost společnosti, protože právě

⁴⁷ NEŠPOR Zdeněk R.: op.cit., 28.

⁴⁸ Srov. NEŠPOR Zdeněk R.: op.cit., 30 – 33.

⁴⁹ Srov. tamtéž.

v tomto období se realizuje biologická reprodukce a rozhoduje se o budoucí tváři společnosti a jejich struktur. Mládež je také významným činitelem inovace hodnotového systému společnosti a subjektem negativní jevů.⁵⁰

Jako jinde v Evropě, tak i u naší mládeže, se značně posunul věk zakládání rodiny. Zatímco v letech 1960 – 1990 byl věk prvního sňatku u mužů 24,5 roku a u žen 21,5 roku, v roce 2003 se muži ženili průměrně v 30,2 letech a ženy v 27,7 letech. Zároveň s tím klesl počet uzavřených sňatků na stejný počet obyvatel a zvýšil se počet rozvodů a dětí narozených mimo manželství. Příčinou tohoto stavu je, jako jinde ve vyspělých zemích, dostatek prostředků na cestování a vzdělávání, důraz společnosti na vzdělání a v neposlední řadě také vyspělá antikoncepce, která umožňuje dlouhodobý partnerský a sexuální život bez rizika početí dětí. Důsledkem potom prodloužené mládí, vzdělání, které umožňuje daleko větší možnosti, než měly předchozí generace (jazyky, počítače), dospělí nejsou už ve společnosti těmi, od kterých se mladí učí, ale často potřebují od mladých poučit. Autorita se tak přesouvá z oblasti věku a životní moudrosti do oblastí kompetencí. Pro mladého je autorita ten, kdo víc ví a umí.⁵¹

2.3 Religiozita mladých v české společnosti

Pro většinu dnešních mladých lidí (a to i těch, co se považují za věřící), přestává být víra hodnotou sama o sobě, neplní funkci cíle, ke kterému směřuje osobní existence a kde se lidství může uskutečňovat ve své plnosti. Stává se spíše prostředkem osobního růstu a zkvalitňování života. Toto tragické zaměňování cíle za prostředek, je navíc chápáno jako osvobození. Bůh mladým nechybí a necítí potřebu uvažovat o jeho existenci. Náboženství je strumentalizováno a postrádá potřebný přesah. Mladé lidi oslovuje, jak v tradičních církvích, tak mimo ně, vlna religiozity, projevující se silným emočním zážitkem. Jsou to různá charismatická hnutí a letniční obnovy v rámci tradičních křesťanských církví, sekty, které mladým lidem nahrazují především silné sociální vazby, orientální filozofie, terapeutické praktiky, hudba a další. Religiozita mladých je zaměřena především k životu, zážitku a méně k nauce nebo k praktickým důsledkům, které z příslušnosti k některé církvi vyplývají. Mladí v církvích jsou ochotni uznávat papeže jako hrdinu, nechat se vést charismatickými osobnostmi, dokonce na nich i záviset a to ve větší míře, než prožít osobní spásu nebo důvěrný vztah s osobním Bohem. Učení vlastní církve považují spíše za jedno z mnoha a jsou ochotni věřit i tomu, co je s tímto učením v rozporu. Stávají

⁵⁰ Srov. SAK Petr: Proměny české mládeže. Česká mládež v pohledu sociologických výzkumů. Praha: Petrklíč, 2000, 13–15.

⁵¹ Srov. MARTINEK Michael: op.cit., 27-30.

se součástí náboženského supermarketu. Na jednu stranu nesouhlasí s církví, která někdy sní o návratu tradičních časů, „na druhou bojují proti možné úplné privatizaci náboženství, spojené s nejistotami měnícího se světa a potenciálně přispívající k (obecnější) individualizaci, materializaci a –ekonomizaci- české společnosti po roce 1989.“⁵²

Musíme ale umět kriticky rozlišovat špatné duchovní směry, které s těmito patologiemi přímo počítají od těch, které sice nejsou autenticky křesťanské ale přesto mohou duchovní dimenzi člověka rozvíjet a pomáhat mu si ji uvědomovat.

Jenom 4 % mladých lidí považují náboženství ve svém životě za důležité a dá se předpokládat, že pouze tato malá skupina bude vědomě a systematicky prohlubovat svoji spiritualitu a náboženské vzdělání. 96 % , a mezi nimi je i mnoho těch, kteří se hlásí k církvím, se budou zřejmě vyvíjet v duchu naší konzumní společnosti. Jedná se více než o 2 milióny mladých lidí.⁵³ Výzkumy zaměřené na pravidelnou účast mladých na bohoslužbách vykazují o něco málo vyšší hodnoty, ale jsou dost nejednotné. Pohybují se od 4,5 % po 8 %.⁵⁴

2.3.1 Světový názor

„Světový názor je systémově uspořádaná odpověď na otázky o vztahu jedince k bytí a o charakteru bytí.“⁵⁵ I když je člověk v utváření svého názoru svobodný, utváří si jej v rámci společnosti, sociálních a kulturních struktur, které ho ovlivňují. „Jeho výraznou dimenzí je otázka prvotní příčiny projeveného bytí. Podle odpovědi na tuto otázku se často rozlišuje světový názor na několik kategorií, především na ateistický názor a na teistický názor s dalším členěním.“⁵⁶

Téměř 62 % mladých lidí se považuje za ateisty, ale více než dvě třetiny z nich věří v existenci jevů, které nelze materialisticky vysvětlit. Tato „světonázorová schizofrenie“ svědčí zřejmě o naprosté nereflektovanosti. Naši mladí ateisté se pro svůj názor nerozhodují na základě osobního hledání a svobodného rozhodnutí, ale spíše jej přejmou od svého sociálního prostředí.⁵⁷ Dalších 6 % uvádí že, o svém světovém názoru neuvažovala.⁵⁸

Další výrazná otázka světového názoru je víra v posmrtný život. Právě odpovědi na tyto otázky významně ovlivňují utváření života člověka a jeho přístupu k němu. Jenom necelých 31 % mladých lidí je přesvědčeno, že posmrtný život neexistuje, 16 % o tom ne-

⁵² NEŠPOR Zdeněk R.: op.cit., 34.

⁵³ Srov. SAK Petr, SAKOVÁ Karolína: Mládež na křižovatce. Sociologická analýza postavení mládeže ve společnosti a její úlohy v procesech evropeizace a informatizace. Praha: Svoboda Servis, 2004, 37.

⁵⁴ Srov. MARTINEK Michael: op.cit., 61.

⁵⁵ SAK Petr: Mládež a její výzkum (4/6), Světový názor: <http://www.insoma.cz/index.php>, (26. 1. 2007)

⁵⁶ Tamtéž.

⁵⁷ Srov. MARTINEK Michael: op. cit., 63.

⁵⁸ Srov. SAK Petr. Mládež a její výzkum (4/6): op. cit.

přemýšlelo a nemá utvořený názor, 22 % věří v posmrtný život, ale nepřemýšlí o jeho podobě. Není bez zajímavosti, že v kultuře, kde se dva tisíce let prezentuje křesťanské vzkříšení, v něj věří pouze 10 %, zatímco v převtělování víc jak 16 %.⁵⁹

Asi 20 % mladých lidí věří v osobního Boha, 7 % v neosobního boha. Jak jsem již zmínila výše, pouze 4 % považují náboženství v životě za důležité, a toto množství zahrnuje všechny duchovní orientace. Tato zjištění vypovídají o určité náboženské lhostejnosti, kdy se mladí sice považují za členy církve nebo stoupence duchovních hnutí, nedá se ale očekávat, že by tato jejich příslušnost měla na jejich život nějaký výraznější dopad.

Z výše popsaného, se kromě o obsahu světového názoru naší mládeže, dovídáme také o nepříliš uvědomělém a promyšleném utváření si tohoto názoru. Pro pastorační práci zůstává výzvou toto „pole neorané“ a v mnohých případech už jenom pomoc při uvědomění si možností, které člověku otvírá jeho duchovní dimenze a povzbuzení k odvaze položit si otázky a hledat na ně odpovědi může znamenat velký růst směrem k naplněnému lidství.

2.3.2 Formy duchovního a náboženského života

Další výzkum Petra Saka byl poněkud hlouběji orientovaný na konkrétní formy náboženského života. Předmětem zkoumání se stala meditace, modlitba, studium duchovní literatury a účast na náboženských obřadech. Nikdy nemeditovalo 57 % mladých a 22 % jen několikrát za život. Zbytek se pohybuje od každodenně po jedenkrát za měsíc. Pro zhruba 10 % mladých je meditace součástí duchovního života.

Zajímavý je výzkum modlitby. Nikdy se nemodlilo 47 % mladých, ale téměř 20 % uvádí, že se modlí pravidelně. Vzhledem k ostatním zjištěním to je poměrně velké skupina a modlitba je tak nejrozšířenější formou náboženského života. Tato zjištění ovšem nevypovídají nic o kvalitě a charakteru modlitby.

Polovina mladých lidí nikdy nečetla duchovní literaturu, další třetina ji nečetla už dlouho a nebo jen několikrát za život. Pouze 13 % mladých čte duchovní literaturu pravidelně a to od frekvence denně po jedenkrát za měsíc. Je to o 7 % méně než u modlitby.

Žádných náboženských obřadů se nikdy neúčastnilo 41 % mladých a dalších 34 % jednou nebo několikrát v životě. Pravidelnost jedenkrát týdně uvedlo 4,5 % respondentů.⁶⁰

Kde lze především nalézt Boha? Odpovědi na tuto otázku jsou následující. Nejvíce mladých, 30 % si myslí, že v sobě. Asi 6 % si myslí, že v přírodě a nebo ve společenství věřících, 4 % při studiu Bible a nebo při mši. 1,6 % volila variantu v samotě v kostele. Téměř 45 % odpovědělo, nikde.

⁵⁹ Srov. SAK Petr. Mládež a její výzkum (5/6), Posmrtný život: <http://www.insoma.cz/index.php>, (26. 1. 2007)

⁶⁰ Srov. SAK Petr. Proměny české mládeže: op. cit., 122-124

Kromě toho, kde se dá Bůh nalézt, je zajímavé, co si mladí myslí o způsobu, jak Boha nalézt. Více jak čtvrtina je přesvědčena, že se Bůh dá nalézt uplatňováním principu lásky. Jedna pětina si myslí, že mravním chováním a 17 % prožíváním přírody. Hodnoty nad 10 % mají ještě modlitba, meditace a studium literatury. Účast na náboženských obřadech volilo 7,4 %. Všechny ostatní, které mohli respondenti volit, jsou spíše méně významné, umělecký prožitek, rozhovor, dodržování příkazů církve, racionální poznávání, nalezení guru. Za nejméně významné se pro nalezení Boha se považuje naše mládež magické rituály, drogy, alchymii, hypnózu a opakování manter.⁶¹ Nutno dodat že právě tyto nevýznamné způsoby (magie, okultismus) jsou častými tématy diskusí s mladými a nezdá se, že by byly také předmětem jejich zájmu.

Zdá se, že většina naší mládeže neprožívá svou religiozitu v nějaké pravidelné ustálené formě. Velký počet buď nikdy a nebo jen ojediněle čte duchovní literaturu, medituje, modlí se a účastní se náboženských obřadů. Z toho se dá usoudit, že duchovní rozměr je ve vědomí mladých dost potlačen a prožíván spíše podvědomě, tedy neuvědoměle a nekultivovaně. Takovéto prožívání rozhodně nečiní život bohatším a plnějším. Spíše nezaplněným a nejistým, ziznivým a hledajícím. Moderní člověk ve jménu svobody odmítl tradice svých náboženských předků a ve jménu technického pokroku se domnívá, že si sám vystačí k tomu, aby dal svému životu smysl a naplnění.⁶² Ale právě konzumní uspěchané společnosti jsou dokladem toho že to není možné. Sama mládež dnešní, tedy postmoderní doby, se staví k těmto jevům kriticky. 65 % mladých vadí orientace společnosti na peníze a stejnému počtu konjunkturální napodobování zahraničních zvyklostí, 57 % není spokojeno s orientací na konzum, na spotřebu a módní zboží. Všudypřítomný tlak reklamy vadí 61 % mladých a s kvalitou politiky a kultury není spokojena polovina mladých lidí, 61 % postrádá v naší společnosti péči o staré, nemocné slabé a lidi s postižením.⁶³ Bohužel ta stejná mládež se často sice nevědomě stává promotory toho co, jí vadí. Uspokojování duchovních potřeb, které nenalézají dostatek struktur a prostoru ve společnosti, se buď kompenzuje na jiné úrovni (konzum, informace, poznávání) a nebo únikem mimo společnost do sekty, duchovního hnutí apod., vzniká tak jev, který se nazývá sekulární religiozita.

„Pokud tedy lidská skupina a nebo dokonce celá kultura opustí tradiční formy svého náboženství (jak se to stalo v současném českém národě), začne s velkou pravděpodobností spontánně vyhledávat jiné zkušenosti, z vnějšího pohledu nenáboženské, které však mají na člověka stejný nebo podobný psychologický a emoční dopad. Souběžně

⁶¹ Srov. SAK Petr. Proměny české mládeže: op. cit., 118-121.

⁶² Srov. ŘÍČAN Pavel: op. cit., 22-24.

⁶³ Srov. SAK Petr. Mládež a její výzkum (2/6), Společenské klima ve vztahu k náboženským a duchovním otázkám: <http://www.insoma.cz/index.php>, (26. 1. 2007)

s vytrácením sakrálních forem tradičního náboženství tak dochází k sakralizaci různých profánních objektů. Ztráta skutečného náboženství vede člověka k hledání nové jednotnosti vzhledem k nepřehledné diferenciaci tím hrozící státě individua.⁶⁴ Člověku pak tuto jednotící funkci nahrazují zážitky, které odmítají mít náboženské významy, ale tím získávají významy vlastní, tvoří si vlastní symboly a rity. „A tak. ať chce nebo nechce, nese profánní člověk nadále stopy chování člověka náboženského, jenže zbavené náboženských významů.“⁶⁵ Tato sekulární religiozita má velmi mnoho projevů a neustále vznikají nové. Protože je to jev také poměrně mladý, není příliš prozkoumaný, přesto vznikají mnohé studie a články, které se jej snaží popsat. „V současné kultuře mládeže má sekulární religiozita specifické formy – nejčastějšími z nich jsou: lidský vztah spojený s erotikou, sexualitou a kultem lidského těla, dále sledování medií a poslech hudby, úcta k symbolickým předmětům (např. auto, počítač, oblečení), kult celebrit (herci, sportovci, modelky apod.), nadhodnocení dílčích životních cílů (úspěch, oblíbenost, vztah apod.), rituální chování, bytostné vtažení do virtuálního světa (počítačová religiozita), adrenalinové zážitky a sporty; zároveň sem pak patří také zkušenosti vyvolané působením drog a dalších omamných látek.“⁶⁶ Zdá se, že jde o běžné životní zkušenosti mladých a asi těžko by jim někdo přisuzoval náboženský význam, přesto je evidentní, že jsou velmi podobné autentické křesťanské zkušenosti.⁶⁷

Česká společnost ztratila svou kontinuitu částečně historickým vývojem a částečně sekularizací. „Kreativní vývoj, který by vycházel z tradic a kontinuity, je nahrazován -lacinou šestákovou- nápodobou tvořící ne svém úhrnu macdonalizaci společnosti. Tím se ztrácí autenticita společnosti, v níž jedinci, a především mládež, obtížně nacházejí svou identitu a autenticitu svého života.“⁶⁸ Tento stav je také možnou příčinou dalšího jevu v religiozitě mladých. Tou je nezdravá závislost na duchovních vůdcích.

2.3.3 Hodnotový systém

Co považují mladí lidé za hodnotu a to, jaké hodnoty považují za prioritní, je důležitý ukazatel, jakým směrem se bude společnost vyvíjet. Proto se u nich krátce zastavíme, protože pro pastorační nebo katechezi je nezbytné znát výchozí situaci.

V naší společnosti, podobně jako ve všech vyspělých státech dnešního světa, můžeme pozorovat několik charakteristických jevů. Především obrovský nárůst informací a možností komunikace. Technika nám dnes umožňuje velmi rychle se spojit s jakoukoli

⁶⁴ MARTINEK Michael: op. cit., 130.

⁶⁵ Tamtéž.

⁶⁶ Tamtéž 131.

⁶⁷ Srov. tamtéž.

⁶⁸ Srov. SAK Petr: Mládež a její výzkum (2/6): op.cit.

částí světa, na internetu velmi rychle najdeme jakoukoli informaci. Tyto vymoženosti nejsou naší mládeži nedostupné. Dalším charakteristickým rysem naší společnost je důraz na výkon a vzdělání. Hodnota člověka se tak přesouvá, není důležitý, protože je člověk, ale ani pro to, co umí a zná, ale spíš, jak se vyzná a kam to dotáhne. A v neposlední řadě nás charakterizuje také narůstající konzum, podporovaný tlakem reklamy, která se nám neustále snaží vnucovat, za jakých podmínek budeme šťastní, spokojení a správní lidé. Tato situace se odráží také ve vývoji hodnotového systému mladých.

Na tomto poli bylo provedeno větší množství výzkumů. Celkem čtyři od roku 1993 do roku 2002. Díky tomu můžeme celkem jasně analyzovat vývojové trendy. Za největší hodnotu mladí považují zdraví, na druhém místě lásku, na třetím mír, život bez válek. Následují: životní partner, svoboda, přátelství, rodina a děti. Na konci žebříčku se objevuje majetek, soukromé podnikání, společenská prestiž, veřejně prospěšná činnost, Bůh a politická angažovanost.⁶⁹ Z těchto výzkumů se dá pozorovat určitý vývoj. Především důraz na vztahovou oblast člověka. Láska, rodina, životní partner, děti, patří mezi priority. Dále určitá zaměřenost na vlastní seberealizaci a méně na druhé, na společné dobro, na Boha, na službu. Další výzkum, založený na párových hodnotách, ukazuje jasněji dopad toho, co mladí považují za hodnoty, na jejich konkrétní život. Mladým byly předloženy hodnoty, které jsou vzájemně v opozici. Měli je hodnotit od 1 do 5, přičemž 3 považuje obě hodnoty za stejně důležité.

Tab. 2: Indexy hodnot mládeže v r. 2002⁷⁰

Párové hodnoty	Průměr
1 - Drogy patří k životu x ohrožují společnost - 5	3,78
1 – Transcendentní dimenze x smyslový život - 5	3,72
1 – Materiální hodnoty x kvalita života - 5	3,66
1 – Duchovní a myšlenkové podněty x smyslové prožitky - 5	3,43
1 – Odpovědnost sám za sebe x i za jiné - 5	3,34
1 – Ekonomická prosperita x ochrana životního prostředí - 5	3,28
1 – Myšlenky, ideje, informace x majetek - 5	2,91
1 – Užít si života x zdokonalování sebe sama - 5	2,86
1 – Rozvoj osobnosti x sociální a ekonomické jistoty - 5	2,81

⁶⁹ Srov. SAK Petr, SAKOVÁ Karolína: op.cit. 9–17.

⁷⁰ SAK Petr, SAKOVÁ Karolína: op.cit., 17.

1 – Tržní mechanismy x regulace státem – 5	2,79
1 – Dávat druhým x získávat od druhých - 5	2,73
1 – Bezpečnost x volný prostor pro jednání	2,64
1 – Emancipace žen x tradiční postavení žen - 5	2,64
1 – Individuální duchovní aktivity x formální rituály - 5	2,49
1 – mezilidské vztahy x kariéra úspěšnost - 5	2,48
1 – Právo ženy rozhodovat o těhotenství x zákaz interrupce - 5	1,86

Z tabulky lze vyčíst určitý posun spíše k liberalismu, individualismu a materialismu. „Jako celek lze mládež hodnotit jako vyhraněně materialistickou a ateistickou, uvnitř tohoto celku jsou však skupiny teisticky, nábožensky a spirituálně orientované.“⁷¹ Americký sociolog R. Inglehart popsal proces, který se objevuje ve společnostech, kde je člověk materiálně dobře zajištěn a nemusí se tedy těmito potřebami příliš zaměstnávat a navíc zjišťuje že, materiální uspokojení nezajišťují štěstí a spokojenost. V takové společnosti se začíná rozvíjet zájem po postmateriálních hodnotách. Tento progresivní proces může být přerušeno ztrátou materiálních jistot. U mládeže v ČR se tento posun dá zaznamenat v posunu od užít si, k sebezdokonalování, od materiálních uspokojení, ke kvalitě života a od odpovědnosti za sebe, také k odpovědnosti za druhé a opačně upřednostnění ideje před majetkem.⁷² Právě tento proces se nám stává výzvou.

„Zdá se tedy, že není nutné předkládat křesťanské hodnoty jako protiklad či alternativu hodnot mládeže, ale že je třeba zaměřit pozornost na to, aby mladí lidé chápali hodnoty, které sami proklamují v širších souvislostech, a aby byli schopni se jimi také v praktickém životě řídit.“⁷³

2.3.4 Volný čas

Volný čas je časem, kde se mládež nejvíce projevuje. Zkoumání volnočasových aktivit nám umožňuje vidět vztah mezi tím, jaké hodnoty mladí proklamují a tím, jak jsou schopni je ve svém životě konkrétně realizovat.

⁷¹ SAK Petr, SAKOVÁ Karolína: op.cit., 19.

⁷² Výsledky posunu k postmateriálním hodnotám vyplývají ve srovnávání stejných párových hodnot v letech 1993 – 2002. Srov.SAK Petr, SAKOVÁ Karolína: op. cit., 19–22.

⁷³ MARTINEK Michael: op.cit., 39.

Volným časem se rozumí čas mimo školní a nebo pracovní povinnosti, o jehož využití se jedinec rozhoduje svobodně a volí si činnost podle svých zájmů, koníčků a pocitů. Nejprřednější místa trávení volného času zaujímají sledování televize, poslech rozhlasu nebo audionahrávek, dále pak přátelé, odpočinek, nicnedělání a práce s počítačem. Ze všech těchto aktivit je pouze setkávání s přáteli, ve shodě s proklamovanými hodnotami vztahů. Ostatní upřednostňované aktivity, také nepodporují ty hodnoty, které mladí považují za důležité. Naopak prosociální aktivity nebo aktivity, které vyžadují osobní angažovanost, iniciativu a kreativitu, zaujímají v trávení volného času poslední místa.⁷⁴ Z tohoto vyplývá, že na praktické úrovni je většina naší mládeže zaměřena spíše konzumně, pasivně a individualisticky.⁷⁵ Kromě toho ještě dochází ke stále většímu vyhranění aktivit na obou pólech kulturní úrovně. Přibývá jak mladých, kteří jsou především pasivními konzumenty (stále většina), tak těch, kteří věnují mnoho času kulturním, uměleckým, náboženským a veřejně prospěšným aktivitám.⁷⁶

2.4 Vybraná témata k religiozitě mladých

Na tomto místě se krátce zastavím u některých specifických jevů, které souvisejí s religiozitou mládeže a mohou nám pomoci lépe nahlédnout a pochopit, jak mladí svou religiozitu reflektují, žijí a prohlubují.

2.4.1 Nová religiozita jako výraz mladé generace

Žijeme ve společnosti, která klade důraz na rozum, jsme svědky velkého technického rozvoje, který přinesl nový životní styl, založený na vědeckém poznání. Jsme pod tlakem stálého požadavku na úspěch, výkon, vzdělání a neustálého požadavku nových dovedností. Zároveň také ztrácíme některé pevné opory, oslabují se tradice a pevné vazby na rodinu, místo, národ, zvyky. Hodnoty jsou relativizovány a není jasné, co je dobře a co špatně, nevíme za co položit život. Svobodu rozhodnout se pro co žít a jakou autoritu poslouchat jsme vyměnili za svobodu bez pravidel a autorit. Společnost zřizuje na řešení téměř všech lidských problémů instituce, ze kterých se může snadno vytratit autentický lidský vztah, který by uspokojoval potřeby lidského nitra. Ze života lidí se tak vytrácí smysl pro tajemství a přesah, který je cestou k uspokojování duchovních potřeb.

Nová religiozita vznikla mezi mladými, jako výraz nespokojenosti s technickým stylem života jejich rodičů. Vyznává svobodu, odmítá struktury a tradice, které se zdají být

⁷⁴ Srov. SAK Petr, SAKOVÁ Karolína: op. cit., 59–60.

⁷⁵ Srov. MARTINEK Michael: op.cit., 41.

⁷⁶ Srov. Tamtéž 42.

prázdné a svazující. Povznáší zážitek a aktuální emoce na oltář. S odmítáním struktur, ale také ztrácí možnosti ukotvit své bytí. Tato prázdnota žádá naplnění, a ve stylu dnešního světa tady a teď nejsou mladí ochotni k prohlubování a pomalému růstu, ale obracejí se k tomu, co je rychle uspokojí. Nehledají hodnoty a autority, které by vědomě a svobodně přijali a podřídili jim svůj život a schopnosti, ale sami si vytvářejí a nebo sahají po tom co rychle ukojí jejich citovou vyprahlost. Tato situace je úrodnou půdou pro vznik sekt a náboženských hnutí a tím i začarovaného kruhu: ve jménu svobody od struktur, techniky, „špatné společnosti“ k nesvobodě a psychické závislosti na sektách, vůdcích a strukturách, které lidskou svobodu přímo znemožňují.⁷⁷

2.4.2 Kultura zážitku

Dalším zajímavým tématem religiozity dnešní mládeže je zážitek. Lidé západní společnosti jsou ke svému jednání motivováni především zážitkem. Vše, co potřebují k zajištění běžného života, je snadno dosažitelné a tak výběr konkrétní věci nebo služby neurčuje pouze potřeba, ale také zážitek, který přinese.⁷⁸ Čím více je člověk materiálně zajištěn, tím více může být určován zážitkem. Právě reklama nabízí spíše zážitek, než zboží a navíc vytváří dojem, že téměř jakýkoli zážitek se dá koupit. Prožitá událost ovšem není zážitkem sama o sobě, ale stává se jím podle toho, jak ji jednotlivec zpracuje ve svém vědomí. To, co je zážitek pro mě, může být pro někoho jiného bez významu. Dříve byly silné zážitky chápány spíše jako doprovodné jevy nějakých aktivit, dnes se stávají přímo jejich cílem. Nejsou už zasazovány do širokého životního kontextu, aby v něm byly interpretovány, ale spíš obráceně, kontext je upravován podle prožitých a nebo očekávaných zážitků. Zážitek zasahuje člověka ve všech jeho dimenzích, city, smysly, vůle, tělo, mysl, duši i následnou reflexi, má proto velký význam v životě člověka a také v prožívání víry.⁷⁹

Náboženství není dnešním člověkem vnímáno jako ucelený myšlenkový systém, který by dával odpovědi po hlubokých otázkách lidské existence, ale spíše hledá jakýsi prostor bezpečí, ve kterém prožívá, že je přijímán a milován. Dnešní člověk v něm hledá

⁷⁷ O těchto tématech více REJCHRT Luděk: Pavučiny, Náboženství, Nová náboženská hnutí, Sekty. Praha: Oliva, křesťanské nakladatelství, 1995, a KEDEN Joachim (vyd.): Takzvané mládežnické sekty a okultní vlna, Bratislava: Vydavateľské družstvo Lúč, 1990.

⁷⁸ Jestliže si potřebuji koupit např. mýdlo najdu jich v obchodě celý regál. Není problém sehnat mýdlo. Vyberu si potom konkrétní mýdlo podle barvy, vůně – tedy podle zážitku, který preferuji. Srov. KAPLÁNEK Michal: Co je mládeži svaté? in Fórum pastorálních teologů. Olomouc: Centum aletti, 2000, 53-34.

⁷⁹ Srov. KAPLÁNEK Michal: Zážitek a náboženství, in Teologické studie TF JU 1/2000, 14-15. Různé náboženské obřady i sama křesťanská liturgie evokuje v člověku silný zážitek, kromě nauky je zážitek nedílnou součástí duchovního života. To je i v poselstvích evangelií. Ježíš učil a kázal, ale jeho učedníci toho s ním také hodně zažili (uzdravování, utišení bouře, apod.)

spíše právě zážitek.⁸⁰ Takto motivované náboženství ale rozhodně nemůže pomoci člověku více pochopit sebe sama, ujasnit si své místo ve světě, ani přispět k rozvoji vlastní identity.

Zážitek je tedy nenahraditelnou součástí pro utváření religiozity člověka a spíše, než k umírněnosti, je třeba vést mladé lidi k reflexi a správnému hodnocení zážitku. Zážitek se má stávat živnou půdou pro duchovní růst, ne cílem. Zážiteková pedagogika je metoda, která systematicky navozuje silné zážitky a zároveň pomáhá je kriticky hodnotit, zpracovat a hlavně zasadit do širšího kontextu. Člověk potřebuje být osloven v celé své bytosti a potřebuje také, jenom takové množství a rozmanitost zážitků, aby si uchoval svou vnitřní rovnováhu. Potřebuje se naučit vědět, že některé zážitky jsou dobré a užitečné a jiné možná nebezpečné pro vnitřní jednotu a zralou identitu.

Sociologické výzkumy mapují oblasti, ve kterých mladí lidé nejvíce vyhledávají zážitky. Patří sem např. rocková hudba, přátelství a vztahy, party, kult těla. Jsou to zároveň oblasti, ve kterých je můžeme oslovovat a spolu s nimi hledat kritická hodnocení toho, co je užitečné a co nepomáhá. Žádné náboženství, které nenabízí také silný zážitek nemůže oslovit mladého člověka. Ale také žádné náboženství, které nabízí pouze silný zážitek, neslouží k růstu a rozvoji člověka.

2.4.3 Sekulární religiozita – uspokojování duchovních potřeb v sekularizované společnosti

Dnešní člověk, snažící se odbourat náboženské systémy nemůže tímto nějak odstranit své duchovní potřeby. Ty potom uspokojuje jinak než nábožensky. Tak vzniká sekulární religiozita. Má velmi mnoho projevů forem.

Jednou takovou formou je mediální religiozita. Sledováním seriálů je často uspokojována potřeba sjednocení a celku života, který vše spolu sváže. Seriály rozdělují logický děj do mnoha dílů a scén, ale nakonec jsou jedním seriálem, nakonec to všechno dává smysl. Záliba v detektivkách může naplňovat touhu po spravedlnosti a sledování talk-shows uspokojuje potřeby sounáležitosti. Člověk se cítí chápán ve své bídě a ve svých pocitech, všichni mohou všem prokazovat porozumění. Ani v jednom z těchto případů není potřebná víra ve vyšší smysl nebo něco, co by člověka přesahovalo.

Každé dobré náboženství dává člověku růst, uspokojuje jeho touhu po velkých věcech a má pro tyto touhy také naplnění. Podobné touhy probouzí v člověku také reklama. Náboženská poselství nesou v sobě také radost ze života, učí člověka těšit se ze svého bytí i přes možné nepříjemnosti a nejisté perspektivy. Něco podobného se dá zažít na velkých

⁸⁰ Srov. KAPLÁNEK Michal: Zážitek a náboženství: op. cit., 17-18. Např. modlitba je pro mnoho lidí spíše zdrojem uklidnění, upokojení a motivem k modlení je spíše „potřeba modlit se“ a už ne tolik přesvědčení, že to je nezbytná součást jejich duchovního života a zrání.

show a koncertech, kde je člověk vytržen ze všednosti a zakouší jakousi slavnostnost života.

Člověku je vlastní touha po věčnosti. Pravá náboženství umožňují poznání a zakoušení něčeho, co přesahuje lidský čas. Tuto náboženskou touhu uspokojuje sekulární člověk ve všech momentech, kdy není řízen přeplněným diářem a prožívá jakýsi jiný druh času. To je na dovolených, při nákupu v nákupních centrech, které nabízí kromě všemožného zboží také stavby, podobné chrámům, naplněné světlem, hudbou, vůní, květinami, chutěmi a vtahují člověka do světa jiných proudů a sfér, než je všední život.

Společnost bez náboženství vytváří mnoho prostředků k uspokojování náboženských potřeb svých členů.

2.5 Shrnutí

V úvodu druhé části, jsem se věnovala religiozitě v našem národě. Počet věřících identifikujících se s nějakou církví stále klesá. Religiozita se stále víc přesouvá do privátních forem a nebo jsou náboženské potřeby uspokojovány sekulárně.

Mládež svou religiozitu neprožívá příliš vědomě, ale spíše nereflektovaně. Náboženství nevidí jako hodnotu, ale spíše jako něco, co člověka omezuje. Proto rozhodujícím kritériem pro náboženský život není dlouhodobá zkušenost předků, ani perspektiva hlubokého utváření života a objevování jeho smyslu, ale spíše dopad na kvalitu právě prožívaného okamžiku a zdokonalení sebe sama, získání sociálních jistot a uspokojení aktuálních potřeb. Na závěr jsem se krátce zastavila nad úlohou zážitku v prožívání religiozity a uspokojování náboženských potřeb v sekularizované společnosti.

3. Definice pozorované skupiny a zpracování dotazníků

Pro své pozorování jsem zvolila studentky Dvouleté Katolické střední školy, která sídlí ve Vítkově ulici v Praze 8 – Karlíně. Při této škole existuje také ubytovací zařízení pro studentky této školy a také pro další studentky středních škol.

Dvouletá katolická střední škola je určena dívkám nestudijního typu. Pod touto hlavičkou jsou integrovány vlastně dvě školy, a to, Charitativní služby, pro studentky, které mají ukončenou základní školu a Praktická škola pro studentky ze speciálních nebo zvláštních škol a pro ty, které základní školu ukončenou nemají. Škola je ukončena teoretickou a praktickou zkouškou. Studentky mohou získat celkem tři osvědčení a to v oborech: pomocná šička, pečovatelka – opatrovnice a pomocná kuchařka.

Složení studentek je velmi rozmanité. Téměř všechny jsou poznamenány nějakou životní nepřízní, postižením, poruchou nebo nedostatečným sociálním zázemím. Nejčastějším postižením je lehká mentální retardace, někdy kombinovaná s tělesným postižením, psychiatrická diagnóza nebo prodělaná psychiatrická léčba, dále epilepsie ojedinele některá vzácnější postižení, např. Turnerův syndrom. Většina našich studentek nemá fungující rodinu a často ani náhradní sociální zázemí, proto jsou nevyrovnané a nerozvinuté. Nejsou žádnou výjimkou traumatické zážitky zneužívání, týrání a šikany, které sebou nesou různé posttraumatické poruchy. Školu navštěvují také Romky, jejich charakteristickým rysem je nepravidelná docházka do školy a problém praxí ve zdravotnických zařízeních, protože z jejich vnitřních motivů nechtějí sloužit nemocným neromům. Zvláštní skupinou jsou studentky umístěné v dětských domovech nebo výchovných ústavech, ty se vyznačují především velkou sociální neschopností, např. cestovat, samostatně si vyřizovat průkazky, lékařskou péči, hospodařit s penězi apod.

Věkové rozpětí je celkem značné od 16 do 28 roků, přitom je však třeba počítat že mentální věk neodpovídá vždy biologickému anebo je ovlivněn značně disharmonickým vývojem. V současné době máme ve škole mezi studentkami také dvě maminky.

Složitým problémem je také motivace ke studiu. Často je téměř nulová a vychází z celkové motivace k hodnotám a k pozitivnímu pojetí života vůbec. V mnoha případech je potom posílena ještě faktem, že studentky jsou k nám doporučeny nebo přímo umístěny prostřednictvím sociálních kurátorů, mají tedy pocit nesvobody a nutnosti. Proto se v rámci výuky, výchovné práce na domově mládeže i mimo ni, škola snaží uspořádat různé programy, které mají napomáhat k rozvoji pozitivního pohledu na svět, rozvoji osobnosti a rozvoji lidských a křesťanských hodnot. Jedná se především o víkendové výjezdy a prázdninové pobyty.

3.1 Teoretický rámec

Projevy religiozity jsem zjišťovala pomocí pěti dotazníků, které tvoří jeden logický celek. Využila jsem přitom prostoru v hodinách výuky křesťanské výchovy a po dohodě s vyučující jsme v pěti po sobě jdoucích hodinách nechaly studentky vyplnit jednotlivé části dotazníku. Celkem jsme tak získaly odpovědi z několika oblastí, ve kterých se dají pozorovat projevy religiozity.

První dotazník byl věnován lidské svobodě a jejich názoru na lidskou svobodu, jejich pocitu a prožívání vlastní svobody. V rámci tohoto dotazníku jsem jim také položila otázky na vztah svobody a náboženství.

Druhá část dotazníku je věnovaná světovému názoru. Otázkám smrti a posmrtného života. Každé náboženství se totiž nějak musí vyrovnat se smrtí a právě konec naší existence je místem, kde člověku nestačí vlastní lidské prostředky a je tlačěn k tomu otevřít se něčemu, co ho přesahuje. Zvláště jsme se zajímaly v jaké míře je pohled dotazovaných slučitelný s křesťanským učením. V další části jsem se dotazovala na jejich osobní přesvědčení o světě, původu a cíli lidského bytí a nakolik jsou ve shodě s křesťanstvím.

Třetí část je věnovaná pojmu posvátno. Dotazovala jsem se jednak na představy, ale také na pocity, potřeby posvátna a jaké místo zaujímá v žebříčku důležitosti pro život. Při vyhodnocování nás zajímalo nakolik jsou jejich představy křesťanské.

V poslední části se zabývám vnějšími náboženskými projevy.

Celkem se mi podařilo získat 25 úplných dotazníků, které jsem potom vyhodnotila a použila pro tuto práci.

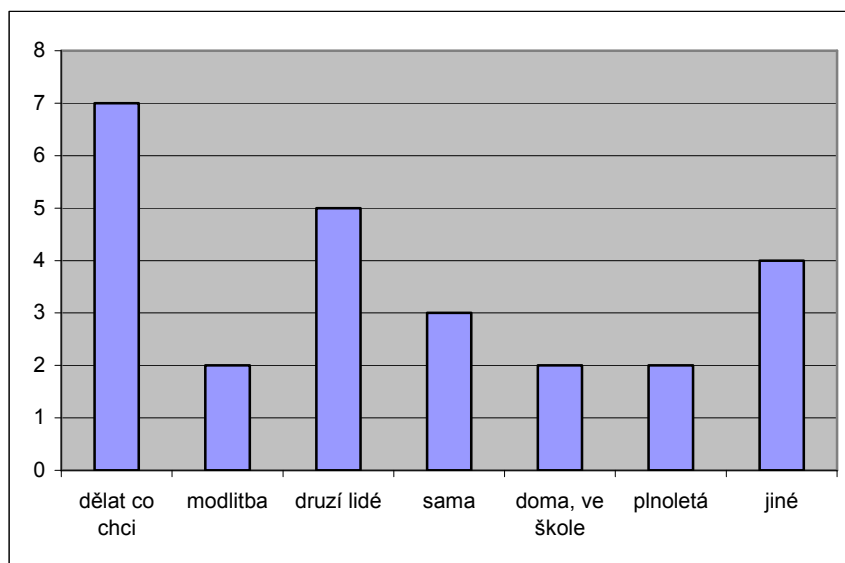
3.2 Výsledky z dotazníků

V každém dotazníku jsem získala celkem 167 odpovědí. Některé z otázek byly pouze k uvedení tématu a k odvedení pozornosti. Kromě hodnot získaných sčítáním a nebo výpočtem průměru, které podávají informace o celku, jsme s pomocí vedoucího práce, vytvořili kumulace otázek, které se vztahují k jednomu tématu, a to tak aby, správné odpovědi vyjadřovaly názor, shodný s křesťanským učením. Tím se nám podařilo získat cenné informace nejen o množství, ale také o kvalitě a koherentnosti výpovědí jednotlivých odpovídajících. Tak můžeme lépe posoudit nakolik je religiozita studentek DKSS křesťanská a v jaké je kvalitě.

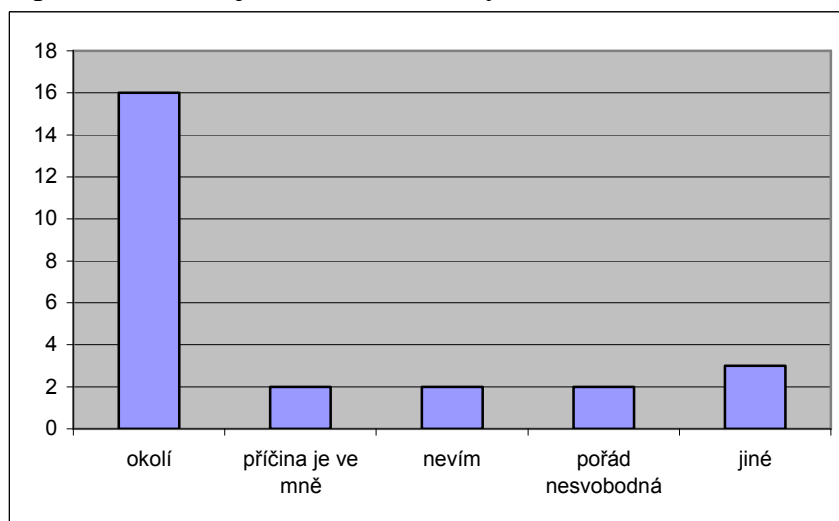
3.2.1 Světový názor

Jaké je pojetí lidské svobody u dotazovaných. Z dotazníků vyplývá, že se studentky DKSS cítí spíše svobodné. Šestnáct z pětadvaceti považují člověka za svobodného, šest si myslí, že člověk svobodný není a ostatní se nerozhodly pro žádnou variantu. Následující tabulky nám ukazují, kdy se ony samy cítí svobodné a nesvobodné. Na tuto otázku odpovídaly slovně, to znamená nevybíraly z předepsaných odpovědí.

Graf 1: Slovní odpovědi na zdroje lidské svobody

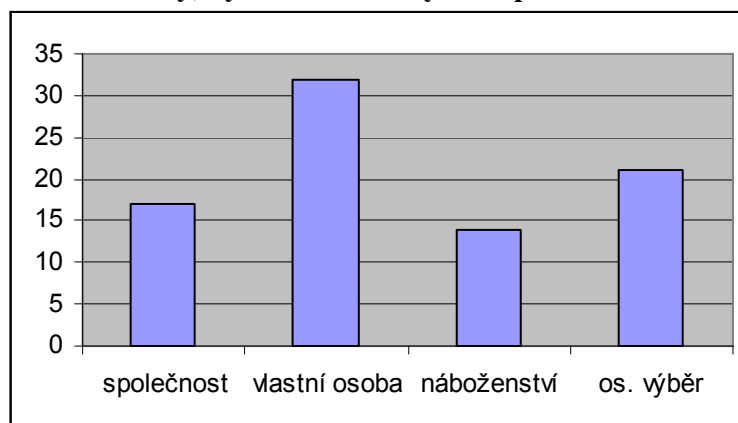
Graf 2: Slovní odpovědi na zdroje lidské nesvobody

Největší skupina 28 %, se cítí svobodná pokud může dělat a říkat, co chce, druhá největší skupina má pocit svobody s druhými lidmi (20 %), ale jedná se o lidi, které si sama vybere. Dále pak ve dvou případech studentky volily variantu sama, což je 8 %. Stejně velká skupina se cítí svobodná při modlitbě. Zdrojem nesvobody je pro většinu, celkem 64 %, jejich okolí a rozhodně pro nikoho není zdrojem nesvobody vysloveně náboženství,

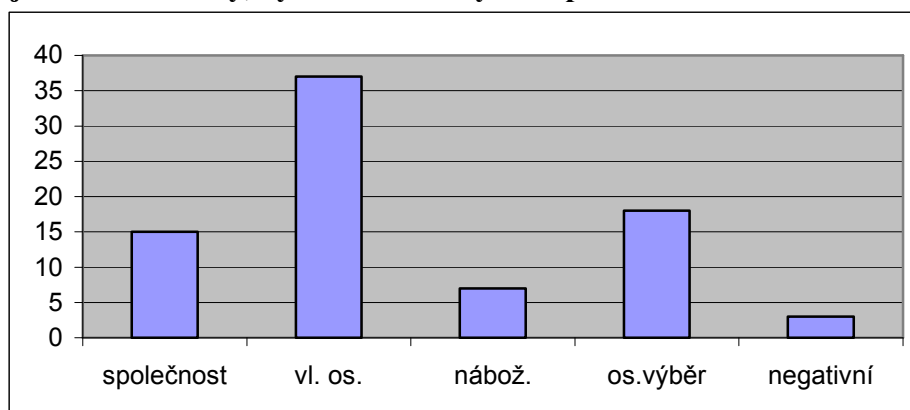
církev nebo Bůh. Poněkud jiná je situace, když mají vybrat z předepsaných odpovědí. Celkem měly v nabídce dvacet možností, z nich měly vybrat tři jako zdroje lidské nesvobody. Těchto dvacet možností se dá rozdělit do čtyř oblastí. Společnost, vlastní osoba, náboženství a to, pro co se sám rozhoduje. To samé bylo v nabídce, kde byla otázka formulována opačně, tj. co pomáhá člověku být svobodný. V tomto případě jsem ještě připojila pětici nabídek, které by se daly shrnout do oblasti negativních zdrojů (moc nad druhými, nedodržování zákonů apod.) Zdroj svobody i nesvobody se přesunul výrazně do oblasti vlastní osoby. Závislosti, zlovyky, slabá vůle apod. Hned na druhém místě je oblast aktivit, a hodnot, které si člověk sám volí a až na třetím místě okolí, společnost. Náboženství je dotazovanými považováno za nejmenší zdroj nesvobody z daných možností.

Graf 3: Zdroje lidské nesvobody, výběr z nabízených odpovědí

V otázce po zdroji lidské svobody je situace obdobná. Náboženství si zachovalo svůj málo významný vliv, jako zdroj lidské svobody.

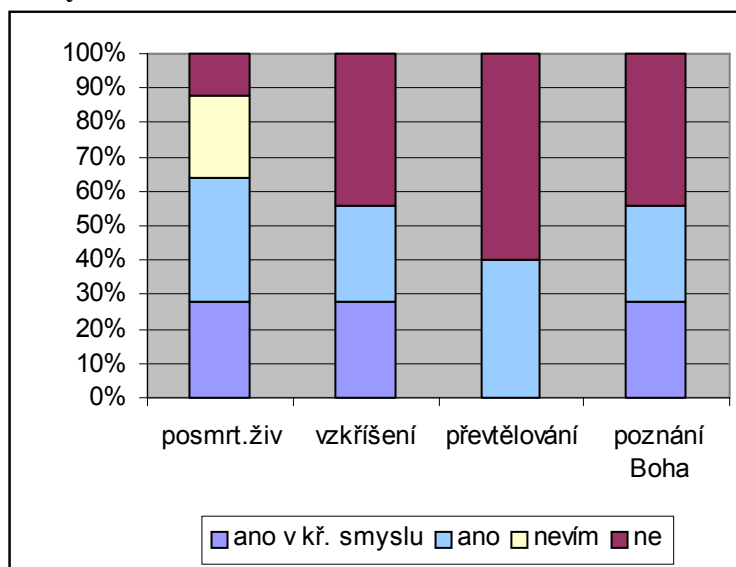
Graf 4: Zdroje lidské svobody, výběr z nabízených odpovědí

Studentky DKSS nepovažují náboženství a religiozitu za zdroj svobody ani nesvobody. Je celkem pozitivní, že nepovažují náboženství za zdroj nesvobody a jsou otevřené procesu růstu ve své osobní svobodě. Celkem 68 % z nich je přesvědčeno, že člověk se svobodný rodí a zároveň stává tím, že přebírá zodpovědnost sám za sebe.

Smrt a posmrtný život je skutečnost, která člověka zcela přesahuje a proto nás zajímalo, jak se studentky DKSS s touto otázkou vypořádávají a hlavně jak jsou jejich názory slučitelné s křesťanstvím. Celkem 64 % věří v posmrtný život, 24 % neví a jenom 12 % v posmrtný život nevěří. V otázce posmrtného života se studentky DKSS výrazně liší od průměrů v ČR. Z výzkumů P.Saka vyplývá že v nějakou formu posmrtného života věří asi 53 % mladých a 31 % nevěří.⁸¹

Graf 5: Víra v posmrtný život

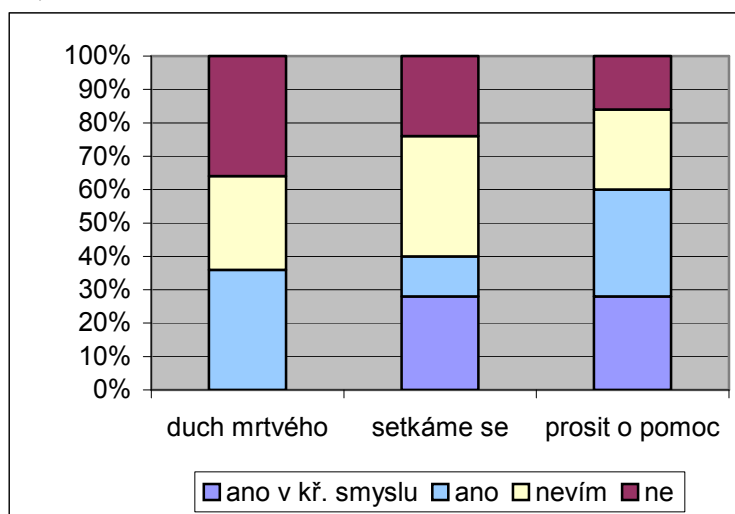
Graf v prvním sloupečku ukazuje víru v posmrtný život a v následujících třech sloupcích formu, s jakou se ztotožňují. Zde je celkem zajímavá víra ve vzkříšení a nový život. V tuto variantu věří 56 % dotazovaných, ale pět z nich, což je 20 % z celkového počtu věří zároveň i v převtělování. Čtyři z těch, které věří ve vzkříšení, zároveň nevěří, že potkají po smrti Boha. Čtyři z těch, které věří v převtělování, zároveň věří, že po smrti potkají Boha. Takže i když se graf může zdát celkem příznivý pro víru v posmrtný život, při podrobnějším zkoumání je evidentní, že toto svoje přesvědčení nemají naše studentky příliš ujasněné a ve mně to budí spíš dojem chaosu a neznalosti. Tmavší modrou je odlišena ta část, jejíž názor se v kombinaci tohoto grafu dá chápat jako křesťanský, je to 28 % z celkového počtu.

Další graf se zabývá našimi vztahy s těmi, co už zemřeli, 60 % je přesvědčeno, že má smysl prosit ty, co už zemřeli (svaté, nebo naše příbuzné) o pomoc. Ale pouze sedm z nich si myslí že se s nimi po smrti potká (tj. 28 % z celkového počtu). O tom, že je možné se setkat s duchem někoho, kdo zemřel, je přesvědčeno 36 % a většina si i myslí, že má

⁸¹ Srov. SAK Petr. Mládež a její výzkum (5/6), Posmrtný život: <http://www.insoma.cz/index.php>, (26. 1. 2007)

smysl prosit je o pomoc (pouze 2 si to nemyslí). Jenom 16 % považuje za možné setkat se s duchem zemřelého zde a zároveň i po smrti.

Graf 6: Vztahy k těm, co už zemřeli

Velmi zajímavá je otázka převtělování. Deset (40 %) studentek v ně věří, čtyři z nich ovšem uvedly, že zároveň věří také ve vzkříšení z mrtvých a že po smrti budou žít novým životem. Jedná se o zajímavý rozpor, který může vypovídat o neznalosti obou dvou učení.

Ke světovému názoru také patří vztah k vlastnímu životu. 58 % dotazovaných si myslí, že má právo ukončit svůj život a 8% si myslí, že má právo ukončit život někoho druhého. Je na pováženou, že více než polovina si přisvojuje právo ukončit vlastní život.

Z dotazníků jsme také vyhodnotily soubor otázek, které dohromady dávají pohled na smrt shodný s křesťanskou naukou. Dotázaný tak věří v posmrtný život, věří že po smrti potká ty, které znal za života, věří ve vzkříšení a nový život, že bude po smrti žít novým životem, po smrti pozná Boha, zároveň nevěří v převtělování a nemá právo ukončit svůj život, ani život někoho jiného. Zajímalo nás kolik z dotázaných a v jaké míře se shoduje s tímto pohledem. To nám ukazuje následující tabulka.

Tab. 3: Pohled na smrt a posmrtný život v křesťanském smyslu

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 1	6	24,0	25,0	25,0
2	9	36,0	37,5	62,5
3	9	36,0	37,5	100,0
Total	24	96,0	100,0	
Missing System	1	4,0		
Total	25	100,0		

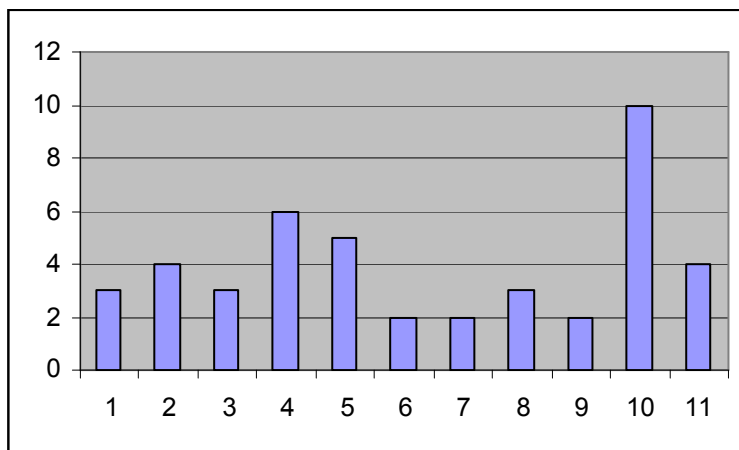
Pouze šest souborů odpovědí je slučitelných s křesťanstvím, většina má na smrt a posmrtný život názor, který je v některém svém aspektu a nebo ve většině neslučitelný s křesťanským učením..

V dotazníku jsem studentkám také předložila tabulku, ve které bylo napsáno jedenáct tvrzení a kde měly křížkem označit jednu z následujících možností: Naprosto souhlasím; spíše souhlasím; spíše nesouhlasím; naprosto nesouhlasím. Pro větší přehlednost jsem se rozhodla tato tvrzení zde vypsát.

1. Jsem ateistka. Nevěřím v nic, co by se dalo vysvětlit rozumem.
2. Jsem ateistka, ale věřím, že existují nadpřirozené jevy.
3. Věřím v nějakou sílu, která není bůh, ale svět na ní závisí.
4. Věřím v Boha, který stvořil svět a zasahuje do jeho běhu.
5. Věřím v Boha, který stvořil svět, ale dál do jeho běhu nezasahuje, svět se řídí svými zákony
6. Věřím, že člověk je pánem světa a nic nad ním nemá moc.
7. Věřím, že svět vznikl zcela náhodou.
8. Věřím, že na svět působí různé kosmické síly a určují náš život.
9. Věřím, že existuje síla, která člověka svádí ke zlu.
10. Věřím Bohu, že se o mě stará a pomáhá mi.
11. Věřím v neustálé převtělování.

Následující graf znázorňuje počet zcela souhlasných odpovědí pro každé tvrzení.

Graf 7: Osobní přesvědčení – světový názor

Je velmi zajímavé, že nejvíce zcela souhlasných odpovědí získalo tvrzení č.10 – Věřím Bohu, že se o mě stará a pomáhá mi (celkem 10x tj. 40 % ze všech dotazovaných). Ovšem při hlubší analýze jsem zjistila, že šest z nich zároveň tvrdí i něco takového, co je s tímto tvrzením v přímém rozporu. Přesto zůstává celkem 16 % u nichž se dá předpokládat důvěra v Boží pomoc.

Následující tabulka vyhodnocuje všechna tvrzení dohromady. Klíčem k určení správných hodnocení je opět shoda s křesťanskou naukou. I zde vyplývá že pouze čtyři osoby se o svém osobní přesvědčení vyjadřují ve shodě s křesťanskou naukou, to znamená také to, že odpovídají negativně v těch případech, kdy je tvrzení v rozporu. Zajímavá je celková vyváženost. Osm studentek se nepřiklání ani na jednu stranu, šest je spíše směrem ke křesťanství a šest spíše směrem od něho. Může pro nás být povzbuzením, že „pravověrných nekřesťanů“ není víc, než pravověrných křesťanů a ještě mají o něco horší průměr. Každopádně veliké číslo uprostřed svědčí spíše o neutvoření si jasného a promyšleného názoru na svět.

Tab. 4: Pohled na uspořádání světa podle křesťanského učení

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1	4	16,0	20,0	20,0
	2	2	8,0	10,0	30,0
	3	8	32,0	40,0	70,0
	4	4	16,0	20,0	90,0
	5	2	8,0	10,0	100,0
	Total	20	80,0	100,0	
Missing	System	5	20,0		
	Total	25	100,0		

Původ a cíl lidského života je dalším aspektem světového názoru. Ze všech dotazovaných se dvanáct, což je 48 %, považuje za věřící a z nich pouze osm považuje Boha za původce života. Ve dvou případech člověk, prohlašující se za nevěřícího, stejně tak považuje Boha za původce lidského života. Celkem je tedy pro 40 % dotázaných Bůh původcem života. Ve srovnání s ostatními možnostmi je to velmi vysoké číslo. Přírodní zákony volilo 28 %, nějakou vyšší sílu 12 %, náhodu 8 % a jinou variantu také 12 %. Naprosto jiná je situace v názorech na cíl života. Pouze tři studentky se kloní k názoru, že cílem lidského života je oslavit Boha a jednou se vyskytla kombinace, oslavit Boha a pomáhat druhým. Všichni ti, co považují za cíl života Boha se prohlašují za věřící a zároveň je pro ně Bůh také původcem života, jedná se o 16 % z celkového počtu a je možné jejich názor prohlásit jako shodný s křesťanstvím. Pro názornější a komplexnější přehled nám poslouží následující křížová tabulka. Je kombinací souboru odpovědí „Křesťanský pohled na svět“ a odpovědí na otázku po původu života.

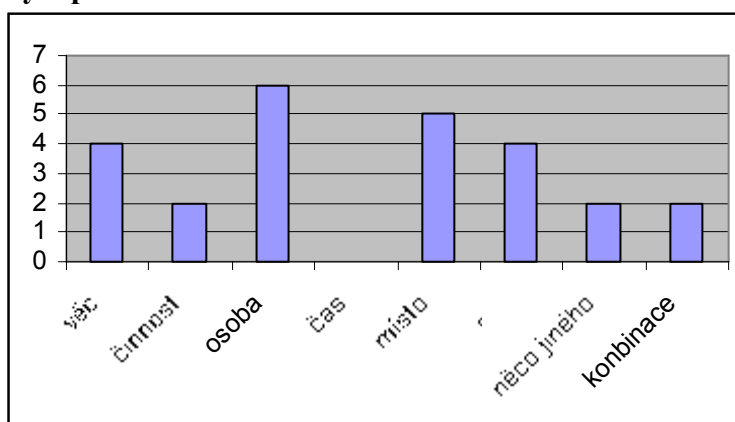
Tab. 5: Křesťanský názor na svět a původ lidské existence⁸²

		Křesťanský názor na svět x původce života					Total
		náhoda	Bůh stvořitel	Přírodní zákony	Vyšší síla	jiné	
Křesťanský názor na svět	1	0	4	0	0	0	4
	2	0	1	0	0	1	2
	3	0	1	3	2	2	8
	4	1	1	1	1	0	4
	5	0	0	2	0	0	2
Total		1	7	6	3	3	20

3.2.2 Posvátno

Velmi zajímavé bylo dotazování na posvátno. Na otázku: Co si představuješ pod pojmem posvátno?, odpovědělo 16 % nějakou náboženskou realitu, Bůh, církev, kříž apod. dalších 16 % něco konkrétního, co ale nemá náboženský obsah. Největší skupina 32 % vidí posvátno jako něco tajemného, co má nějaký významný obsah, ale nedovede jej nějak konkrétně určit. Následující graf přehledně ukazuje, jak vypadá situace, pokud mají vybrat z předem nabídnutých možností.

Graf 8: Představy o posvátnu u studentek DKŠŠ

V tomto případě celkem šest dotazovaných zvolilo jako posvátno osobu. Je třeba doplnit, že v těchto šesti není nikdo, kdo by v předcházející odpovědi psal Boha nebo církev. Bůh se objevil v předcházejících odpovědích celkem třikrát a ve všech třech případech zvolila dotazovaná jako posvátno sílu, tedy ani jednou se neobjevila kombinace Bůh a osoba.

Třináct, to je 52 % dotazovaných, by nechtěly zažít posvátno, ale šest z nich, což je téměř polovina má, s posvátnem spojené příjemné pocity. V pěti z nich nevyvolává posvátno žádné pocity a ve dvou případech není možné určit, zda napsaná odpověď je spíše

⁸² V předchozím odstavci nejsou některé hodnoty úplně shodné s hodnotami v tabulce. Rozdíl vznikl vyřazením neplatných odpovědí pro soubor „Křesťanský pohled na svět“ např. některá z odpovědí chyběla.

kladná nebo záporná. (na otázku jaké pocity v tobě vyvolává posvátno?, je odpověď pocit k Bohu k duchům a neznámé pocity). Deset z těch co se vyjádřily, že nechtějí zažít posvátno, se proto rozhodly a tři neví proč nechtějí.

Posvátno chce zažít celkem deset dotazovaných, z toho tři to potřebují a pro sedm je to lákavé. Pět z nich si myslí, že posvátno se dá zažít v kostele. U dvou z těch co posvátno potřebují, vyvolává kladné pocity a u pěti těch, které posvátno láká, také. Celkem třináct, to je 52 % všech dotázaných, má posvátno spojeno spíše s příjemnými pocity. Velmi mě překvapilo, že ve vztahu k posvátnu se neobjevily žádné nepříjemné nebo negativní pocity (např. strach, ohrožení, pocit bezmoci, apod.). Poněkud zjednodušeně se dá konstatovat, že i když na úrovni volního rozhodování jsou spíše neochotné rozhodovat se pro posvátno, na úrovni prožívání se jeví mnohem víc přístupné.

Za místo, kde se dá prožít posvátno, si 40 % dotázaných vybralo kostel nebo církev. V osmi z deseti případů je kostel výslovně jmenován a to i od těch, které nechtějí posvátno zažít. Zpřehledníme si to v následující tabulce

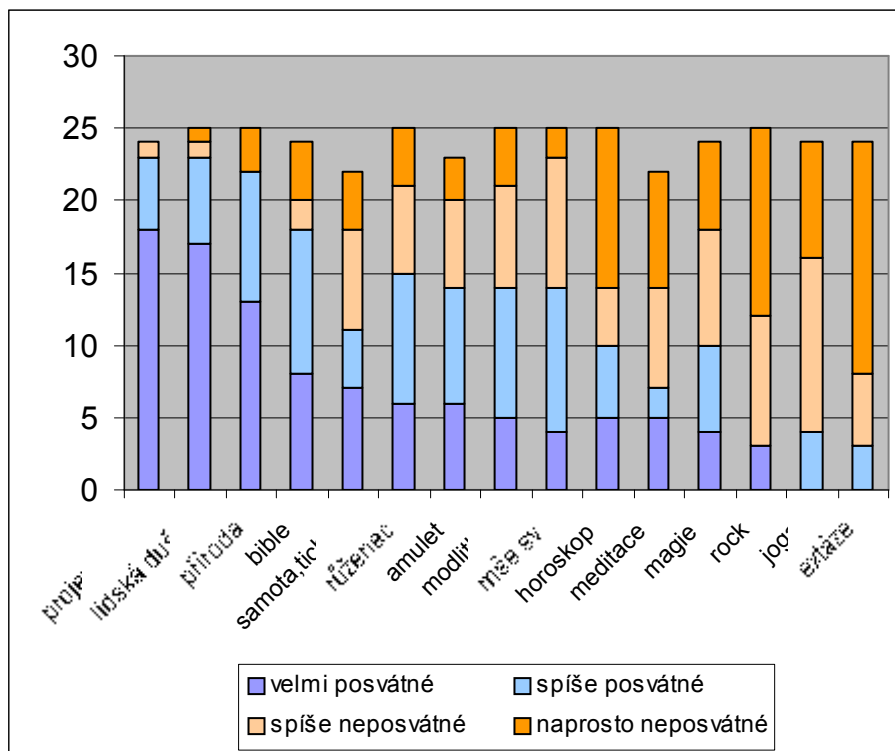
Tab. 6: Místa, kde se dá zažít posvátno volená studentkami DKŠŠ

		Kde by chtěla zažít posvátno					Pocity spojené s posvátnem	
		kostel	příroda	zvláštní místo	nevím	nikde	kladné pocity	žádné pocity
Ne 13	Protože nechci 10	4		1	1	2	5	4
	Nevím 3	1		1	1		1	1
Ano 10	Potřebuji to 3	3					2	
	Láká mě to 7	2	1	2	1		5	2
Jiná odpověď 2				1				

Kostel tak zůstává pro 40 % dotázaných místem posvátným a je to zároveň největší skupina.

Následující graf nám přiblíží co považují studentky DKŠŠ za posvátné. U jednotlivých pojmů měly přiřadit některou z následujících variant: Ano, je to pro mne velmi posvátné; patří spíše mezi posvátné; je spíše neposvátné; je naprosto neposvátné.

Graf 9: Co studentky DKSS považují za posvátné

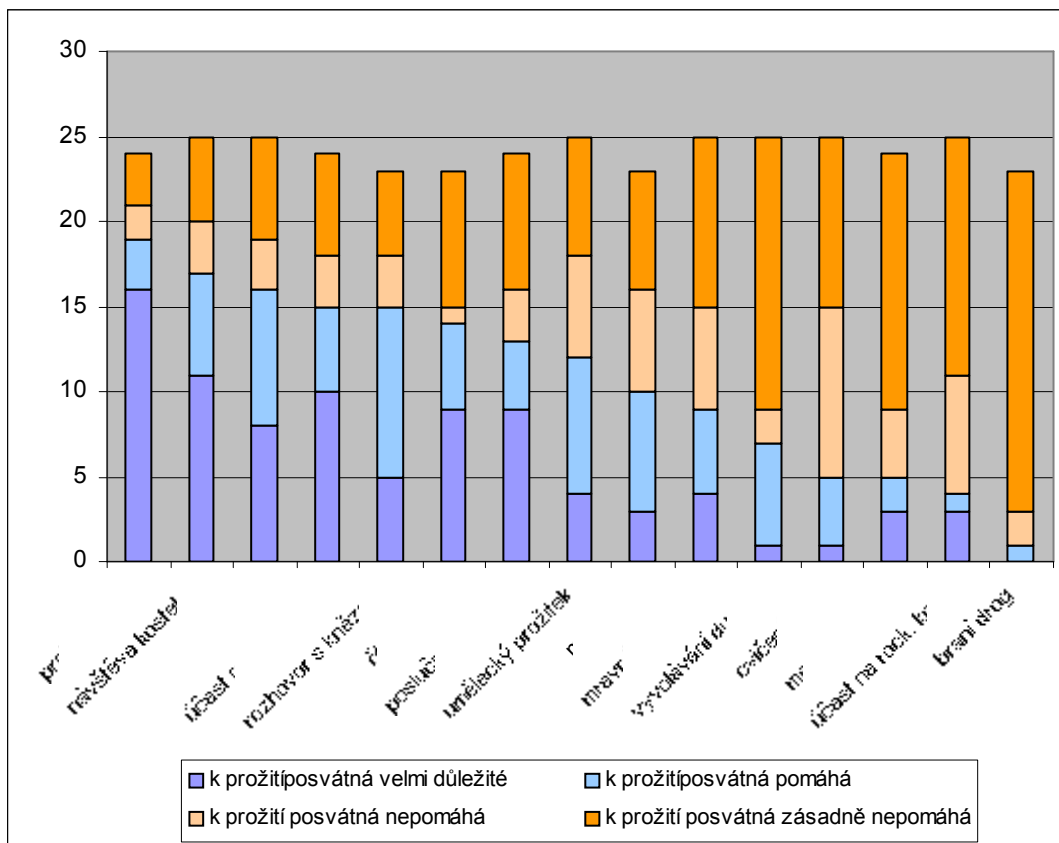

Za nejposvátnější považují „projev čisté lásky“ a lidskou duši. Více než polovina dokonce za velmi posvátné. O něco méně je pro dotazované posvátná příroda. Růženec, amulet, modlitba a mše sv. jsou přibližně pro pětinu velmi posvátné a přibližně pro další dvě pětiny patří mezi posvátné. Naopak neposvátné jsou pro dotazované jóga a extáze. Rockový koncert je v celkovém průměru spíše neposvátný, tři studentky považují za velmi posvátný.

Další graf nám podává přehledné informace o přesvědčení, jaká činnost, podle dotazovaných, vede k prožití posvátna. V prvním sloupci se shoduje s prvním grafem. Projev čisté lásky je pro šestnáct v nich velmi důležitý k prožití posvátna. Těžko to mohu nějak hodnotit, protože pojem „čistá láska“ může mít mnoho velmi rozmanitých obsahů. Přesto mě napadá, jako by se i tady projevovalo, že Boží láska nám byla vylita do srdcí. (srov. Řím 5, 5)

Velmi zajímavou skupinu tvoří dalších šest činností. Jedná se o návštěvu kostela, modlitbu, účast na náboženských obřadech, rozhovor s knězem, čtení bible a poslušnost církvi, které se dají považovat za zcela křesťanské způsoby prožívání duchovního života. Ty považuje více než polovina za činnosti buď velmi důležité nebo pomáhající k prožití posvátna. Všechny „nekřesťanské“ činnosti, jsou ve více jak polovině případů považovány naopak za ty, které k prožití posvátna nepomáhají a nebo zásadně nepomáhají.

Graf 10: Činnosti pomáhající zažít posvátno

Návštěva kostela je pro prožití posvátna velmi důležitá pro jedenáct dotazovaných (44 % z celkového počtu). V odpovědích na dotaz, kde si myslí, že se dá prožít posvátno, se vysloveně kostel objevil celkem v deseti odpovědích. Kostel se tak jeví jako celkem významný prvek v religiozitě studentek DKSS.

Za činnosti nepomáhající k prožití posvátna je převážně považováno vyvolávání duchů, cvičení jógy, magický rituál, a účast na rockovém koncertě. Přesto magický rituál a účast na rockovém koncertě je pro tři dotazované (tj. 12 %) velmi důležité k prožití posvátna.

Tab. 7: Vyznávání křesťanského posvátna

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1	1	4,0	5,6	5,6
	2	7	28,0	38,9	44,4
	3	7	28,0	38,9	83,3
	4	2	8,0	11,1	94,4
	5	1	4,0	5,6	100,0
	Total	18	72,0	100,0	
Missing	System	7	28,0		
Total		25	100,0		

I v případě názorů na posvátno jsme vytvořili soubor odpovědí, které se shodují s křesťanským učením. To znamená, že jsme vyhodnotili, jak se odpovědi jednotlivců, kladné i záporné, shodují s křesťanstvím. V případě názoru na to, co je posvátné, pouze jedna odpověď se může považovat za křesťanskou, sedm za spíše křesťanské. Zatímco za nekřesťanské se dají považovat tři odpovědi. Opět je celkem velká skupina uprostřed, kde jsou odpovědi spíše ve vzájemném rozporu.

Další tabulka obdobně, jako předcházející, nabízí výsledky získané zpracováním názorů na činnosti, které vedou a nebo nevedou k prožití posvátna, ve vztahu ke křesťanské nauce.

Tab. 8: aktivity pomáhající k prožití křesťanského posvátna

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1	1	4,0	5,6	5,6
	2	5	20,0	27,8	33,3
	3	5	20,0	27,8	61,1
	4	6	24,0	33,3	94,4
	5	1	4,0	5,6	100,0
	Total	18	72,0	100,0	
Missing	System	7	28,0		
Total		25	100,0		

V tomto případě je situace pro křesťanské činnosti pomáhající k posvátnu daleko méně příznivá. Zatímco pro posvátno blíže křesťanskému pojetí se vyslovilo osm studentek, což je 44,4 % z platných odpovědí, pro činnosti vedoucí k prožití posvátna v křesťanském duchu je pouze šest, to je 33,3 % z platných odpovědí. Je to také výrazně méně, než ukazuje předcházející graf. Znamená to, že i když v mnoha případech jsou činnosti typicky křesťanské vnímány jako významné pro prožití posvátna, jsou tak vnímány zároveň i činnosti neslučující se s křesťanstvím a ty nejsou odmítány. To potvrzuje i poměrně vysoké procento (38,9 %) těch, které volí takové činnosti, které jsou pro cestu ke křesťanství spíše nepřijatelné.

V dotazníku jsme také předložily pět věcí (peníze, vzdělání, posvátno, zdraví, cigarety), mezi nimi i posvátno, které měly dotazované ohodnotit podle toho, jak jsou pro ně důležité a také jsme jim položili na různých místech následující otázky: Potřebuješ ke svému životu nějak prožívat posvátno? Pomáhá posvátno člověku, aby byl lepším člověkem? Je pro tebe tvůj duchovní život důležitý? Zde nabízím křížové tabulky, které nám přiblíží jakým způsobem na ně odpovídaly studentky, které vyznávají posvátno různě v rozporu a nebo v souladu s křesťanskou naukou.

Tab. 9: Křesťanské posvátno v žebříčku hodnot

		posvátno v žebříčku hodnot					Total
		1	2	3	4	5	
křesťanské	1	0	0	0	0	1	1
posvátno	2	1	3	1	2	0	7
	3	3	1	2	1	0	7
	4	1	1	0	0	0	2
	5	0	1	0	0	0	1
Total		5	6	3	3	1	18

V tomto případě hodnota pět v žebříčku hodnocení udává největší důležitost. Je potěšující, že pro člověka, který vyznává posvátno křesťanským způsobem, je také nejdůležitější. Je méně potěšující, že tři ze sedmi těch, kteří jsou křesťanství blíže je posvátno na čtvrtém a pro jednoho na posledním místě.

Velmi obdobná je situace v následující tabulce. Ta z dotazovaných, která má křesťanský způsob k prožívání posvátna, jej ohodnotila jako druhé nejdůležitější. Z pěti těch, které mají ke křesťanskému způsobu blízko, jej jedna volila jako nejdůležitější, jedna jako důležité, ale pro další dvě je nejméně důležité a pro jednu na předposledním místě.

Tab. 10: Křesťanský způsob prožívání posvátna a posvátno v žebříčku hodnot

		posvátno v žebříčku hodnot					Total
		1	2	3	4	5	
co pomáhá	1	0	0	0	1	0	1
k posvátnu	2	2	1	0	1	1	5
kř. způsob	3	0	2	1	2	0	5
	4	3	2	1	0	0	6
	5	0	1	0	0	0	1
Total		5	6	2	4	1	18

Jenom pro dokreslení připojuji ještě tabulky, které jsou kombinací křesťanského posvátna a způsobu, jakým se prožívá, s odpověďmi na otázky, jestli posvátno pomáhá a jestli jeho prožívání je důležité.

Tab. 11: Křesťanské posvátno a potřeba prožívat posvátno

		potřebuješ ve svém životě prožívat posvátno		Total
		ANO	NE	
křesťanské	1	1	0	1
posvátno	2	3	4	7
	3	4	3	7
	4	2	0	2
	5	0	1	1
Total		10	8	18

Tab. 12: Křesťanský způsob prožívání posvátna a potřeba prožívat posvátno

		potřebuješ ve své životě prožívat posvátno		Total
		ANO	NE	
co pomáhá k posvátnu kř. způsob	1	1	0	1
	2	3	2	5
	3	4	1	5
	4	1	5	6
	5	0	1	1
Total		9	9	18

Tab. 13: Křesťanské posvátno a jeho vliv na kvalitu lidství

		pomáhá posvátno člověku, aby byl lepším člověkem			Total
		ANO nezávisle na člověku	ANO, ale musí se spolupracovat	NE, ale ani neškodí	
křesťanské posvátno	1	1	0	0	1
	2	2	4	1	7
	3	1	4	2	7
	4	1	1	0	2
	5	0	1	0	1
Total		5	10	3	18

Tab. 14: Prožívání křesťanského posvátna jeho vliv na kvalitu lidství

		pomáhá posvátno člověku, aby byl lepším člověkem				Total
		ANO nezávisle na člověku	ANO, ale musí se spolupracovat	NE, ale ani neškodí	NE, spíše škodí	
co pomáhá k posvátnu kř. způsob	1	0	1	0	0	1
	2	2	3	0	0	5
	3	1	4	0	0	5
	4	1	1	3	1	6
	5	0	1	0	0	1
Total		4	10	3	1	18

Ve všech případech je situace podobná. Ten, kdo vyznává posvátno nejvíce křesťanským způsobem, potřebuje posvátno prožívat a považuje ho za důležité i pro kvalitu vlastního života. Zřejmě dokáže volit i vhodné prostředky k uspokojování svých náboženských potřeb. Z celkového počtu, se jedná o 4 %. Další skupina, mnohem větší (20-28 %), je sice křesťanství blízko, ale už dává menší důležitost prožívání posvátna, i když je přesvědčena, že to má kladný vliv na kvalitu jejich lidství. Stejně velká je i skupina těch, kteří křesťansky nesmyslejí, ale ani nelze konstatovat, že jsou proti. Jejich odpovědi si často

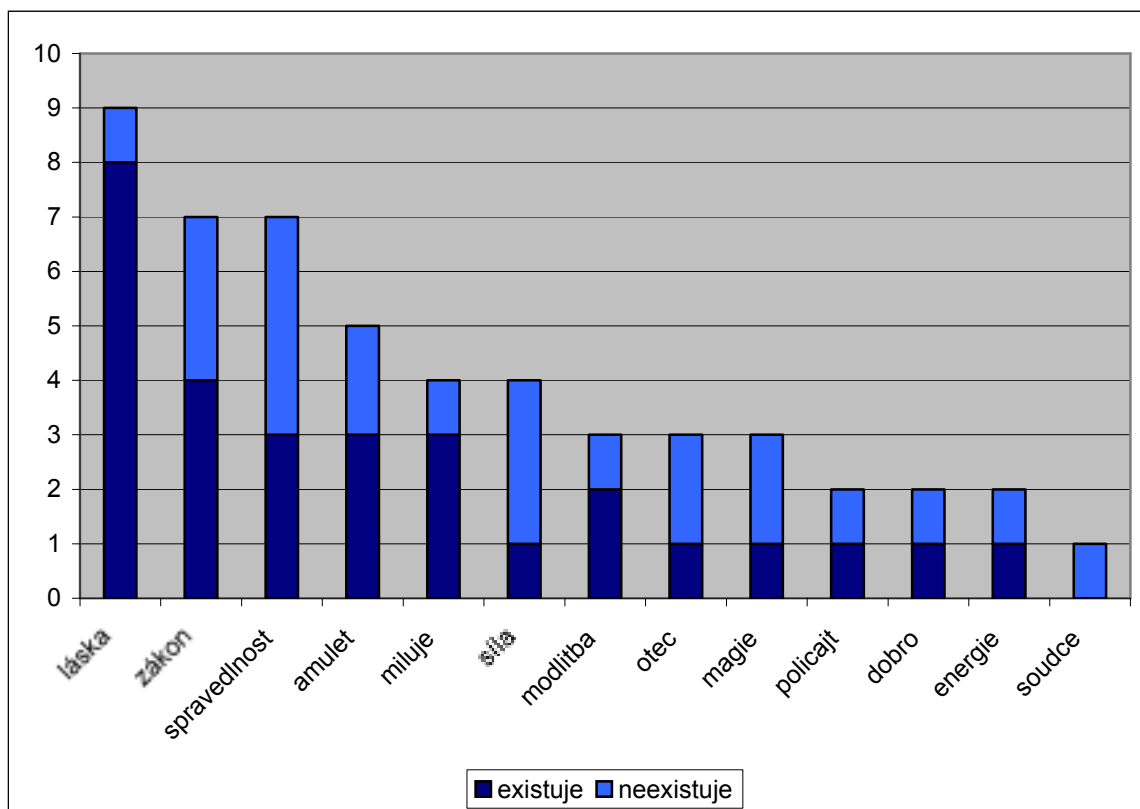
protiřečí. Společné mají to, že jsou přesvědčeni o kladném vlivu posvátna na kvalitu lidství a víc jak polovina ho ve svém životě potřebuje prožívat. Skupina těch, kteří jsou od křesťanství spíše vzdáleni, je v oblasti vyznávání posvátna v křesťanském duchu asi 12 %, ale ve způsobech prožívání 28 %. To znamená, že dotazované jsou více otevřené vyzkoušet některé činnosti, které možná nejsou úplně v souladu s jejich přesvědčením a možná méně ochotné, reflektovat a ujasňovat si své vlastní životní krédo. Spíše prohlašují, že nepotřebují prožívat ve svém životě posvátno, ale už méně jsou přesvědčeny, že posvátno nepomáhá člověku, aby byl lepším člověkem.

3.2.3 Vnější náboženské projevy

V závěrečné části ještě uvedu výsledky zjištěné dotazováním se na vztah k tomu, co nás přesahuje a na vnější projevy religiozity.

V dotazníku byla položena také otázka: Existuje něco, nebo někdo mimo lidi, kdo ti pomáhá chránit tě nebo naopak, kdo tě hlídá nebo trestá? Celkem patnáct dotazovaných si myslí, že ano. V další otázce měly z navržených možností vybrat, k čemu se to dá přirovnat. V této otázce překvapivě odpovědělo i šest z těch (desíti), které na předcházející dotaz odpovědělo záporně. Následující graf zobrazuje jaké možnosti a jak často byly voleny. Světlejší část odděluje ty odpovídající, které odpověděly záporně na existenci někoho, nebo něčeho, mimo lidi. K lásce, zákonu a spravedlnosti se dají přirovnat nejčastější představy, někoho nebo něčeho, co existuje mimo lidi a nějak zasahuje do lidského života. Nemůžu nic tvrdit o tom, co je obsahem těchto pojmů pro jednotlivé studentky, ani zjišťovat, v jakém významu je chápou. V dotazníku následovala otázka, co pro ně z takového vztahu vyplývá. Měly odpovědět slovně. Odpovědět na tuto otázku, bylo možná příliš těžké. Domnívám se, že nereflektují nějaký vztah k něčemu nebo k někomu mimo lidi. Nic a nebo nevím se objevilo celkem 8x. V deseti případech byla odpověď laděna pozitivně, ale je velmi těžké z nich nějak rozpoznat, jestli se skutečně jedná o vztah k něčemu, co nás přesahuje nebo je to pouze ideál toho co zakouší na lidské rovině. Každopádně, i kdyby se jednalo pouze o představu, je ve všech případech vyjádřen spíše vztah pozitivní, podporující, starostlivý a pečující, tedy shodný s obrazem Boha křesťanů, který se stará o svůj lid. Uvádím zde některé z odpovědí: pomoc k lepšímu životu; důvěra, mít pocit že vás někdo má; ochrana; být šťastná, zažít šťastný život, vědět vlastně co, to život je a poznávat druhé lidi; pro mě dělá něco, co by nikdo jiný neudělal a ten vztah je velice důležitý pro můj život; atp.

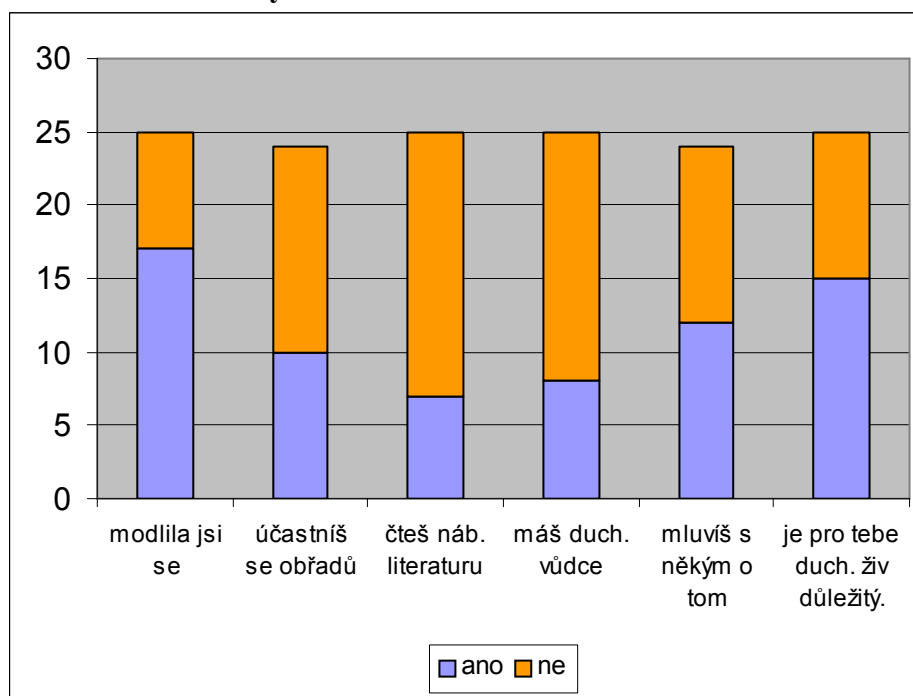
Graf 11: Víra v existenci něčeho nebo někoho mimo lidi, kdo zasahuje do lidského života

Protože i v otázce po něčem, nebo někom, kdo se o mě stará a hlídá mě je nejvíce volena láska. Rozhodla jsem se porovnat ji s ostatními otázkami, kde studentky, jako nejčastější odpověď volily lásku. Jedná se o tyto případy: projev čisté lásky jako posvátno volilo dvacet tři dotazovaných, to je 92 %, jako cestu k prožití posvátna devatenáct dotazovaných, to je 76 %, jako někoho mimo lidi, kdo podporuje anebo trestá, volilo patnáct, to je 60 %. Z této poslední skupiny si jedenáct dotazovaných myslí, že láska je posvátná, deset si myslí, že je pro prožití posvátna důležitá. Přitom, stále z těchto patnácti, devět nevěří v Boha. Vyskytl se pouze jeden případ, kdy dotazovaná považuje lásku za velmi posvátnu i důležitou v prožití posvátna, zároveň věří v existenci něčeho nebo někoho mimo lidi, považuje to nebo ho za lásku a prohlašuje, že věří v Boha, který se o ni stará a pomáhá jí.

Následující graf nám přehledně představuje, jaké náboženské aktivity se vyskytují mezi studentkami DKSS.

Graf 12: Náboženské aktivity studentek DKSS

Nejčastější náboženskou aktivitou je modlitba. Celkem sedmnáct dotazovaných se někdy modlilo. Zajímavé je, že dvanáct s někým mluví o svém duchovním životě a osm prohlašuje, že má svého duchovního vůdce deset se účastní náboženských obřadů. Ve srovnání z předešlými výsledky jsou to poměrně vysoká čísla. Je to poněkud v rozporu s poměrně velkou skupinou, kterou tvoří ty, které nemají ujasněný náboženský směr. Vlastně jediným náboženským obřadem, který dotazované uvedly, je mše svatá (devěkrát, v jednom případě není uvedeno o jaký obřad se jedná). Na otázku, proč se účastní náboženských obřadů, 3x je přivedli rodiče a pouze jedna odpověď se dá považovat jako motivovaná osobním náboženským přesvědčením: „Protože su věřící a mám ráda Boha i víru.“

Tab. 15: Praktikování náboženských aktivit

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Účast na náboženských aktivitách	všechny	3	12,0	12,5	12,5
	tři	6	24,0	25,0	37,5
	dvě	2	8,0	8,3	45,8
	jedna	7	28,0	29,2	75,0
	žádná	6	24,0	25,0	100,0
Total		24	96,0	100,0	
Missing	System	1	4,0		
Total		25	100,0		

Předchozí tabulka je přehledem o tom, kolik náboženských aktivit praktikovaly jednotlivé studentky. V této tabulce není začleněn dotaz na to, jestli o svém duchovním životě s někým mluví, protože se to nedá vždy chápat jako náboženský projev. Pouze tři se

modlí, účastní obřadů, čtou náboženskou literaturu a mají duchovního vůdce. Dvojnásobné množství, tedy šest dotazovaných nevyvíjí žádnou jmenovanou náboženskou činnost.

Další dvě tabulky srovnávají výsledky z předcházející tabulky s dotazem zda, se považují za věřící a jestli je pro ně duchovní život důležitý. V tomto případě se výpovědi vzájemně logicky sbíhají, až na několik málo výjimek. V první tabulce se tři uvedly jako bez vyznání a přitom praktikovaly jednu nebo dvě náboženské činnosti. V druhé tabulce nastal případ, kdy odpovídající praktikovala tři náboženské činnosti a přitom nepovažuje svůj duchovní život za důležitý a ve čtyřech případech naopak považují svůj duchovní život za důležitý, ale z jmenovaných náboženských praktik provozovaly pouze jednu.

Tab. 16: Účast na náboženských aktivitách a osobní pojetí víry

		Považuješ se za		Total
		věřící	bez vyznání	
Účast na jmenovaných náboženských aktivitách	všechny	3	0	3
	tří	6	0	6
	dvě	1	1	2
	jedna	2	5	7
	žádná	0	6	6
Total		12	12	24

Tab. 17: Účast na náboženských aktivitách a důležitost prožívání duchovního života

		Je pro tebe tvůj duch. živ. důležitý?		Total
		ANO	NE	
Účast na jmenovaných náboženských aktivitách	všechny	3	0	3
	tří	5	1	6
	dvě	1	1	2
	jedna	4	3	7
	žádná	1	5	6
Total		14	10	24

Zde uvedené výsledky zkoumání vnějších náboženských projevů by měly větší vypovídací hodnotu, pokud bych více zkoumala a v dotaznících se ptala např. jestli se jedná o pravidelnou činnost nebo pouze ojedinělý úkon. S jakou frekvencí se účastní náboženských aktivit a jak je pro ně tato účast důležitá ve srovnání s jinými aktivitami.

Závěr

Na závěr bych chtěla srovnat některá má zjištění s výzkumy mládeže v ČR.

Zatímco z výzkumů české mládeže vyplývá, že náboženství je mladými vnímáno jako něco, co člověka omezuje, studentky DKSS nepovažují náboženství ani za zdroj svobody ani za zdroj nesvobody. Ze slovních odpovědí, které jsem měla k dispozici, vyplývá, že mají náboženství spojeno spíše s příjemnými pocity. Nepříjemné pocity se neobjevily v žádné odpovědi. Absence nepříjemných pocitů, obav nebo strachu a naopak přítomnost příjemných pocitů, je může činit celkem otevřené a přístupné náboženství, zejména náboženskému prožívání. To může být výzvou pro katechety a pedagogy, kteří s nimi pracují. Negativní stránku této situace tvoří fenomén náboženského supermarketu, pro který se tak studentky stávají vhodnými konzumenty.

V české populaci se 32 % lidí prohlašuje za věřící, 59 % za lidi bez vyznání a asi 9 % se nevyjádřilo.⁸³ Vzhledem k trendům vývoje se dá předpokládat, že ve skupině mládeže to bude ještě méně. V pozorované skupině se jako věřící prohlašuje 48 %, zbytek se považuje za lidi bez vyznání. Na tento dotaz se všichni vyjádřily. Studentky DKSS se vzhledem k celé populaci, považují za věřící ve větší míře, to ale nic nevyovídá o kvalitě jejich náboženského života.

Různé průzkumy české mládeže shodně vykazují, že asi pouze pro 4% - 8% mladých je jejich duchovní život důležitý.⁸⁴ Na výslovný dotaz po důležitosti duchovního života se 60 % z dotazované skupiny vyjádřilo, že je pro ně duchovní život důležitý. Ve srovnání s jinými hodnotami, které jim byly v dotazníku nabídnuty, dávají přednost zdraví, vzdělání a penězům, pouze cigarety (které nelze považovat za hodnotu), volily méně než posvátno.⁸⁵ Zde se důležitost značně zmenšila. Jenom 12 % prožívá svůj duchovní život také praktikováním několika náboženských aktivit a pouze 4 % vyznávají posvátno způsobem, o kterém se dá předpokládat, že je opravdu ujasněným názorem a osobním rozhodnutím.

Většina české mládeže se považuje za ateisty (62 %), asi 28% věří v nějakou formu božství a zbývajících 10 % o tom nepřemýšlí nebo má jiný názor.⁸⁶ Je téměř nemožné s tímto porovnat sledovanou skupinu. Více jak polovina studentek si ve svých tvrzeních

⁸³ Srov. Náboženské vyznání obyvatelstva (kód 4110-03). Náboženské vyznání obyvatelstva podle výsledků SLDB 2001. Praha 2001. www.praha.czso.cz, (8. 12. 2006).

⁸⁴ Srov. SAK Petr, SAKOVÁ Karolína: Mládež na křižovatce. 37.

Srov. MARTINEK Michael: op.cit., 61.

⁸⁵ V dotazníku jsem raději volila posvátno, protože se domnívám, že v kontextu katolické školy, studentky považují za náboženství spíše pouze katolickou nauku a i tu znají většinou pouze ze školy, z předmětu křesťanské nauky.

⁸⁶ Srov. SAK Petr: Mládež a její výzkum (4/6), Světový názor: <http://www.insoma.cz/index.php>, (26. 1. 2007)

odporuje. Názor se kterým se ztotožňuje nejvíce dotazovaných, celkem 40 % je: Věřím Bohu, že se o mě stará a pomáhá mi. Ovšem jenom 24 % věří v Boha, který zasahuje do běhu světa. Pouze 16 % volilo odpovědi tak, že si navzájem neodporují a dají se považovat za křesťanské. To je mírně vyšší hodnota, než jakou vykazují průzkumy české mládeže, v osobního Boha věří asi 14 %.⁸⁷

Přibližně třetina české mládeže je přesvědčena o neexistenci posmrtného života, dalších 16 % neví a asi 53 % v nějakou formu posmrtného života věří.⁸⁸ Studentky DKSS jsou mnohem méně nevěřící v posmrtný život. Pouze 12 % v posmrtný život nevěří, 24 % neví a 64 % věří, že po smrti existuje nějaká forma života. Názory na formu posmrtného života jsou ve skupině studentek velmi rozporuplné. Jedna pětina věří ve vzkříšení a zároveň v převtělování. Přesto 24 % odpovědí se dá vyhodnotit jako víra ve vzkříšení ve shodě s křesťanským učením, zatímco v průzkumech české mládeže je to pouze necelých 10 %.⁸⁹

V projevech náboženských aktivit mohou udělat pouze částečné srovnání. Nikdy se nemodlilo 47% české mládeže, 41 % se nikdy neúčastnilo náboženských obřadů, 50 % nikdy nečetlo náboženskou literaturu. Studentky DKSS se více modlí, pouze 32 % se nikdy nemodlilo, přibližně stejně se účastní náboženských obřadů, ale mnohem méně čte náboženskou literaturu (68 % nečte).

Celkem rozsáhlá část dotazníku byla věnovaná vnímání a prožívání posvátna, jeho důležitosti pro život a činnostem, které prožívání posvátna napomáhají. Pro kvalitativní hodnocení byly jednotlivé dotazníky vyhodnoceny jako více nebo méně shodné s křesťanským učením. Co do množství jsou křesťanské projevy posvátna voleny studentkami DKSS mnohem více, než co se týče kvality křesťanského přesvědčení jednotlivců. V tomto případě se pouze 4% dají považovat za shodné s křesťanským učením, jsou přesvědčeny, že náboženství má kladný vliv na kvalitu jejich lidství a považují svůj duchovní život za důležitý. Dalších 20 – 28 % se křesťanství spíše blíží, dávají mešní význam náboženskému životu, i když jsou přesvědčeny o pozitivním vlivu náboženství na kvalitu lidství. Přibližně stejně velká skupina se nedá považovat za křesťanskou ani nekřesťanskou. Jedná se o ty, jejichž odpovědi si protirečí a jsou ochotny uvěřit čemukoli. Vzhledem k celkové otevřenosti náboženským zkušenostem, která je u studentek DKSS, je tato skupina celkem ohrožená některými nezdravými náboženskými směry (magie, okultismus, New Age, apod.) a hlavně náboženským supermarketem. Tuto situaci ještě podtrhuje, že

⁸⁷ Srov. SAK Petr: Mládež a její výzkum (4/6), Světový názor: <http://www.insoma.cz/index.php>, (26. 1. 2007)

⁸⁸ Srov. SAK Petr: Mládež a její výzkum (5/6), Posmrtný život: <http://www.insoma.cz/index.php>, (26. 1. 2007)

⁸⁹ Srov. tamtéž.

také tato skupina je spíše přesvědčena o kladném vlivu náboženství na kvalitu lidství. Skupina, která se od křesťanství spíše vzdaluje, je v oblasti vyznávání posvátna asi 12 %, ale ve způsobech prožívání asi 28 %. Dá se usuzovat, že studentky jsou ochotné více si vyzkoušet některé jiné náboženské praktiky, než je přijmou jako náboženské učení.

Použitá literatura

Dokumenty církve

Nostra aetate, in: *Dokumenty II. Vatikánského koncilu*. Praha: Zvon, 1995, ISBN 80-7113-132-6 (KKC)

Tištěné publikace

AMBROS; Pavel. *Teologicky milovat církev. Vybrané statě z pastorální teologie*. Olomouc: Centrum aletti, 2003, ISBN 80-86715-11-6.

DE FIORES, Stefano, TULLO Gofi (ed.). *Slovník spirituality*. Kostelní vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1999, ISBN 80-7192-338-9. Heslo: spiritualita.

ELSNER, M et al. *Encyklopedie náboženství*. Kostelní vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997, ISBN 80-7192-188-2 . Heslo: religiozita.

Fórum pastorálních teologů I. Olomouc: Centrum Aletti, 2000, ISBN 80-86045-61-7.

MARTINEK, Michael. *Ztracená generace? Odduchovním dialogu mezi českou mládeží a katolickou církví*. Svitavy: Trinitas, 2006, ISBN 80-86855-14-3.

NĚŠPOR, R. Zdeněk (ed.). *Jaká víra? Současná česká religiozita/spiritualita v pohledu kvalitativní sociologie náboženství*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2004, ISBN 80-7330-061-3.

NOBLE, Ivana. *Po Božích stopách. Teologie jako interpretace náboženské zkušenosti*. Brno: CDK, 2004, ISBN 80-7325-053-5.

OTTO, Rudolf. *Posvátno. Iracionalita v ideji božství a její poměr k racionalitě*. Praha: Vyšehrad, 1998, ISBN 80-7021-260-8.

ŘÍČAN, Pavel. *Psychologie náboženství*. Praha: Portál, 2002, ISBN 80-7178-547-4.

SAK, Petr, SAKOVÁ, Karolína. *Mládež na křižovatce. Sociologická analýza postavení mládeže ve společnosti a její úlohy v procesech evropeizace a informatizace*. Praha: Svoboda Servis, 2004, ISBN 80-86320-33-2.

SAK, Petr. *Proměny české mládeže. Česká mládež v pohledu sociologických výzkumů*. Praha: Petrklíč, 2000, ISBN 80-7229-042-8.

SKALICKÝ, Karel. *V zápase s posvátnem. Náboženství v religionistickém bádání*. Brno: CDK, 2005, ISBN 80-7325-054-3.

ŠTAMPACH, Odilo Ivan. *Náboženství v dialogu. Kritické studie na pomezí religionistiky a teologie*. Praha: Portál, 1998, ISBN 80-7178-168-1.

Internetové zdroje

Náboženské vyznání obyvatelstva (kód 4110-03). Náboženské vyznání obyvatelstva podle výsledků SLDB 2001. Praha 2001. www.praha.czso.cz (8. 12. 2006)

KOUBEK, Ladislav. Religiozita a osobnost. Výzkumný projekt FSS MU Brno. www.fss.muni.cz (15. 12. 2006)

SAK, Petr: Mládež a její výzkum, <http://www.insoma.cz/index.php>, (26. 1. 2007)

Články

KAPLÁNEK Michal: Zážitek a náboženství, in Teologické studie TF JU 1/2000.

Seznamy

Seznam zkratek:

DKSŠ	Dvouletá katolická střední škola
ČR	Česká republika

Seznam tabulek

Tab. 1 srovnání výsledků sčítání lidu v letech 1991 a 2001 podle vyznání.....	14
Tab. 2: Indexy hodnot mládeže v r. 2002.....	22
Tab. 3: Pohled na smrt a posmrtný život v křesťanském smyslu.....	33
Tab. 4: Pohled na uspořádání světa podle křesťanského učení.....	35
Tab. 5: Křesťanský názor na svět a původ lidské existence.....	36
Tab. 6: Místa, kde se dá zažít posvátno volená studentkami DKSŠ.....	37
Tab. 7: Vyznávání křesťanského posvátna.....	39
Tab. 8: aktivity pomáhající k prožití křesťanského posvátna.....	40
Tab. 9: Křesťanské posvátno v žebříčku hodnot.....	41
Tab. 10: Křesťanský způsob prožívání posvátna a posvátno v žebříčku hodnot.....	41
Tab. 11: Křesťanské posvátno a potřeba prožívat posvátno.....	41
Tab. 12: Křesťanský způsob prožívání posvátna a potřeba prožívat posvátno.....	42
Tab. 13: Křesťanské posvátno a jeho vliv na kvalitu lidství.....	42
Tab. 14: Prožívání křesťanského posvátna jeho vliv na kvalitu lidství.....	42
Tab. 15: Praktikování náboženských aktivit.....	45
Tab. 16: Účast na náboženských aktivitách a osobní pojetí víry.....	46
Tab. 17: Účast na náboženských aktivitách a důležitost prožívání duchovního života.....	46

Seznam grafů

Graf 1: Slovní odpovědi na zdroje lidské svobody	30
Graf 2: Slovní odpovědi na zdroje lidské nesvobody	30
Graf 3: Zdroje lidské nesvobody, výběr z nabízených odpovědí.....	31
Graf 4: Zdroje lidské svobody, výběr z nabízených odpovědí.....	31
Graf 5: Víra v posmrtný život	32
Graf 6: Vztahy k těm, co už zemřeli	33
Graf 7: Osobní přesvědčení – světový názor	34
Graf 8: Představy o posvátnu u studentek DKSS.....	36
Graf 9: Co studentky DKSS považují za posvátné	38
Graf 10: Činnosti pomáhající zažít posvátno	39
Graf 11: Víra v existenci něčeho nebo někoho mimo lidi	44
Graf 12: Náboženské aktivity studentek DKSS	45